25ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 6969 — 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1908 — ՈՒՐԲԱԹ — 25 ՉԻԼԲԱՏԷ 1326 — 18 Decembre 1908 — 25me année — N. 6969

"ԱՐԵՒԵԼՔ"
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ, ԳԱԼԱԹԻԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Կ. Պոլսոյ համար տարեկան	80 Ղ.
» » վեցամսեայ	45 »
Դուրսի համար տարեկան	100 »
» » վեցամսեայ	60 »
Օտար երկիրներու համար տարեկան	25 Ֆր.
» » վեցամսեայ	20 »

Թղթատարի ծախքը մեր վրայ

10 ՓԱՐԱ

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

آروولك
ارمنیجه یومی و سیاسی غزته
صاحب امتیازی قره‌کین بویاجیان
درعلیه قلطه

AREVELK
JOURNAL ARMÉNIEN
Directeur-Propriétaire
KARÉKIN BOYADJIAN
Cons/ple, Galata

10 PARAS

"ԱՐԵՒԵԼՔ" ԿԷՍ ՕՐՈՒԱՆ ԹԵՐԹ

Մեր բազմաթիւ ընթերցողներուն փափաքին գոհացում տալու համար, լրագրոյս Տնօրէնութիւնը յարմար դատած է ԱՐԵՒԵԼՔԸ ըստ առաջնոյն կէս օրուան թերթի վերածել։ Այս կարգադրութեան շնորհիւ, ԱՐԵՒԵԼՔ պիտի կրնայ օրուան շահեկան լուրերը աւելի թարմ, ճոխ ու մանրամասն կերպով հաղորդել մեր ընթերցողներուն, որոնք Օսմ. Խորհրդարանի վիճաբանութեանց համաբաւութիւնը աւելի լիակատար ու խնամեալ կերպով հրատարակուած պիտի տեսնեն կէս օրին հրատարակուող ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ։ Առաւօտեան թերթերը տարուած ըլլալով հեւ ի հեւ ու հապճեպ աշխատութեամբ մը հասցնել խորհրդարանական լուրերը, ակներեւ է որ չպիտի կրնան մեղի չափ գոհացում տալ ընթերցաւէր ժողովրդեան տենդոտ հետաքրքրութեան, որ այս օրերս այնքան լարուած է Օսմ. Խորհրդարանի բացման առթիւ։

Ուրեմն այսօրուընէ սկսեալ ԱՐԵՒԵԼՔ կը հրատարակուի իր միջօրէի թերթ, պարունակելով օրուան ամէնէն թարմ ու ճոխ լուրերը, և հայ լաւագոյն գրողներու և հրապարակագիրներու շահեկան յօդուածները օրուան հրատապ հարցերուն վրայ։

ՅԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Յաջողութիւն եւ ձախողուած Երեսփ. ընտրելիներու։—Կոմ. Ժողովի արգելը.— Կ'դրոնականի տեսչութեան մասին, Մոսիչեան։

Պոլսական ընտրելիներու մասին մեր ունեցած յաջողութիւնը Օսմ. Խորհրդարանին անդամակցութեան համար՝ կը ծափահարենք նախ որովհետեւ թաքթաքուր ոսոնգութիւններէ անսանձելի մնաց, երկրորդ՝ որովհետեւ ազգային մարմին մը, ամիսներ առաջ, ուշադրութիւն դարձուց այդ գործին, խօսեցաւ, կարծիք յայտնեց, քուէ տուաւ, որոշեց, և չերջանկներէ չրջանակ իր բարոյական ուժը զգալի ընել տուաւ։

Չպիտի մոռնանք որ անհատներ, ազգային չրջանակէ դուրս, տարածեցին իրենց ջանքերը, սողոսկեցան ծակերէ ներս, սողացին քզանցքի և ոտքերու առջեւ՝ ազգային միաբանական ուժին դէմ դաւադրելու։ Մեր յաջողութիւնը դաս մը եղաւ այդ կարգի անհատներու, դաս մը որու պէտք է հետեւինք գալիքին մէջ։

Կը գանգատինք որ գաւառներու մէջ անյաջողութիւն ունեցանք։ Այդ ձախողուածներուն մէջ կայ կէս մը որու դէմ բողոքարկու, քննադատող ենք. կայ նաև ուրիշ կէս մը որ պախարակելի է, դատապարտելի է մեր վրայ։ Պարզենք։ Օտարը եղբայրութեան, համերաշխութեան անունով կրնայ մեղ խաբած ըլլալ, օգտուելով մեր իր վրայ խարսած անկեղծութենէն, բարեմիտ վստահութենէն։ Այսուհետեւ ինչ է մեր ընելիքը. աւելի չրջանայեաց ըլլալ, կամ աղաւնիի պէս միամիտ, օձի պէս խորագէտ։ Բայց ինչ ընել պէտք է այս յիմար ուղղութիւնը դէմ որով մենք, մեր ձեռքովը վիժել տուինք կարգ մը յաջողութիւններ՝ ընտրութեանց վերջին բոպէներուն մէջ նոր ընտրելիներ հանելով մեր պատրաստի ուներցած ընտրելիներու դէմ։ Ատ վերջին դատապարտութիւնն է որ գարշանք է խլկապէս։ Օտարէն ծուռակի եկանք, բայց մեզմէ ճղակտոր եղանք։ Մեր մէջ ցաբդ հանոյք մը, անապատ հանոյք մը եղած է խրամատել ազգային ցանկը, յոխորտալ մեր ունեցած տկար ուժին դէմ, և նետուիլ չան պէս օտարին ոտքին տակ։ Անպայման կը վստահինք օտարին, կուտանք անոր մեր սէրը, յարգանքը, ակնածանքը, իսկ երբ մենք ու մենք ենք, կը թերանանք ամէն պարտականութիւններէ, կը խծբծենք, կը բաստենք, կը դատենք, կրակ կը թափենք։

Կէս խստութեամբ ու կէս տխրութեամբ արձանագրելով այս տողերը, չենք կրնար զանց ընել կրօն. Ժողովի արգելը քառածայն երգեցողութեան դէմ։ Եկեղեցիին մէջ կան բաներ որոնք զուտ հոգեւորական, հոգեւորական ժողովի ձեռնհասութեանն ու իրաւասութեանը ենթարկուած են բացարձակօրէն. օրինակ, Քրիստոսի Մարդեղութեան Խորհուրդ, Մկրտութիւն, Հաղորդութիւն, Երրորդութիւն. բայց քառածայն երգեցողութիւնն. ատիկա պահանջք մըն է, ժամանակի, յառաջդիմութեան, զարգացման պահանջք, կան այսպիսի բաներ ալ. օրինակ, orgueը, ինչ յանցանք կարելի է դնել երաժշտական այդ անմեղ գործիքին լարերուն վրայ, անոր ֆրիմացումներուն, թաւ է ոսոր ձայներուն մէջ։ Արգելք այդպիսի նուագարանի մը դէմ՝ պարզապէս քմահաճութիւն է, տնաս միտք մը որ ժամանակին երկամաղէն ոտքերուն տակ չարդուփչուր կ'ինայ ու պիտի ինայ օր մը։

Միայն բան մը կը յիշեմ այս առթիւ։ Թերեւս կարելի ըլլայ ատկէ օգտուիլ։ Էջմիածնի մէջ երգուած քառածայն պատարագի ատեն՝ orgue չկար, բայց Կոմիտաս վարդապետի քառածայնը orgueի պէսքը չզգացուց բնաւ. այսինքն մեր այդ արուեստագէտը հրաչալիօրէն orgueին բոլոր ձայները զգալի կ'ընէր կենդանի ձայներու մէջ իբրեւ թէ անտեսանելի օտկ մը դրած ըլլար տաճարին մէջ։

Մեր հոգեւորական բարձրագոյն Ժողովը, կամայ ակամայ, պէտք է ըմբռնէ որ եթէ լոկ հրամանով զանց առնուին հետզհետէ այնպիսի բարեփոխութիւններ որ ժամանակը կը բերէ մտքի, սրտի, ճաչակի ասոիճանական զարգացման հետ, եկեղեցին կը դադրի ըլլալէ այն կենդանի եկեղեցին որ քրիստոնէութեան հիմնադրին աւելի սիրելի է քան դարտակ սրբարան մը ուր տէրտէր մը կեցած կը մրմնջայ իր փիլոնին տակ, և քանի մը տղաք ալ կ'երգեն արուեստակեաբար։

Պէտք է անկեղծ ըլլալ խոստովանելու որ մեր եկեղեցիները դարտակ են։ Շատերս պատահաբար տեսած ենք, նոյն իսկ կիրակի օրեր, որ լայն պարապութեան մը մէջ կծկուած են քանի մը ծերուկներ, երգեցիկ խումբ մը դասին մէջտեղը, պատարագիչ քահանայ մը, իր օժանդակը և ատենադպիր ու ատենց մէջ պատարագ մը։ Եթէ ներելի է ըսել թէ ատ է մեր եկեղեցին, ատ պիտի ըլլայ ու այդպէս պիտի երթայ, Աստուած վկայ որ հոգեկան մեծ հաստատութեան մը ապացոյցը չէ։ Մեր կրօնական ժողովի անդամները թող փոյթ ունենան, նոյն իսկ յառաջիկայ կիրակէ, անգամ մը աչքնին անցնէ իրենց գտնուած եկեղեցին, ու իրենց տեսածը հաղորդել անմիջապէս յաջորդ նիստին։

Դրէ՛ք քառածայնը եկեղեցիներուն մէջ կոմիտասի քառածայնը սակայն, իրենները պէս պատրաստուած երգեցիկ խումբը, և պիտի տեսնէք որ եկեղեցիները կուենեան իրենց աղօթարանները։ Իրիկուն մը, գիշերուան նախնիներ ժամերուն, Թիֆլիսի մէջ, հուսաց եկեղեցին մտանք։ Շենքը հիանալի է արդարեւ. բայց քառածայն երգեցողութիւնը աւելի կը վսեմացնէր տաճարին վեհութիւնը. երգողները ամենքն ալ զինուորական, ու միւտ այսպէս։ Հիմա ամէն իրիկուն երբ մութը կ'իջնայ, այդ շենքը կը կանգնի առջեւս խաւարին մէջ, կը լսեմ քառածայնը զինուորականներէ դաշնակուած երաժշտութեան մէջ։ Անկարելի է չզգածուիլ, անկարելի է չյարգանալ փոքրոգութիւններէ, գձձութիւններէ, սրտի ու մտքի նուաստացումներէ, անկարելի է չսիրել եկեղեցին։

Ժամանակ մը, Օրմանեանի պատրիարքութեան վերջին օրերուն մէջ, քառաձայնի խօսքեր, գովասանք կ'արձագանգուին թերթերու մէջ։ Ո՞նց մեացին. կ'երեւի թէ ատիկա, իրեւ ծնունդ հին ըժիտի, թաղուեցաւ անոր հետ. և հոգոցն է որ կարդաց կրօնական ժողովը։ Ո՞ւրքան արդեօք իրաւացի էին գովասանները, ատ չգիտեմ, քիչ մըն ալ կասկած ունիմ, որովհետեւ հին ըժիտի օրով կը գովուէր, և գրաւուէր ամէն բան. միայն անդամ մը չէ բերել տալ կոմիտասեան քառածայնը. ամէնէն լաւը կ'ըլլայ նոր բերել հեղինակը ինքն ալ, ու պիտի տեսնէք թէ ինչ կ'ընէ երաժշտութիւնը, ինչպէս կը վազէք, կը թռչիք այդ երաժշտութեանը որ հայ արուեստագէտին քով նորատեղծուած է։

Ենթադրելով որ այդ տողերովս Զալաթիոյ Լուսաւորիչ եկեղեցին էի, կ'անցնիմ անկէ նորընթեր խնամակալութեան ուրոյնութիւններու սրահը։ Ինչպէս կ'երեւի, չատ վարանոտ է իր սկզբնական քայլերուն մէջ։ Զեմ թերանար խորհուրդ տալու որ ամէնէն մեծ սխալ մը կ'ըլլայ մէջտեղը գտնուած ուսուցիչ մը տեսչի պաշտօնի վրայ դնել քանի մը տարուան պայմանագրութիւնով։ Եւ որպէս զի համոզուին, պէտք է քիչ մը վեր բարձրացնեն աչքերնին, հեռուն նային տեսնելու համար թէ ո՛վ էր ան որ կեդրոնական փառաւոր չրջանի տեսչութեան գլուխը կը գտնուէր։ Մոսիչեան դաս չը սահմաներ երբեք, բայց դասերէ աւելի բաներ ունեցաւ իր աչակերտներուն հետ. ունէր խօսելու և խօսակցութեան յատուկ ժամեր ուր կեդրոնացումը կ'ընէր բոլոր ճիւղաւորեալ ուսումներուն, և այդպէս կը մտնէր ձեռնհասօրէն հոգեկան հաղորդակցութեան մէջ։ Ու յետոյ գերազանց մարդու օրինակն էր Մոսիչեան. ո՛չ ազնիւ քաղաքացիի պակասը կը գտնէիր իր վրայ, ո՛չ գիտուն, գրագէտ անձնաւորութեան թերին։

Այսօր չունինք Մոսիչեան, գուցէ գալիքին մէջ ալ չկրնանք ունենալ զայն, և անոր, քիչ ու չատ, արժանի յաջորդ մըն ալ գտնելու դիւրութիւնը չկայ առ այժմ ունեցած առձեռն ուժերուս մէջ։ Իրաւացի է ատ։ Ինչ ընել ուրեմն. հնամակալութիւնը տարբեր կարգադրութեամբ մը վարելու է այս տարի վարժարանը. ու թէ իրօք պայմանագրութիւնով չը կապուիլ, որպէս զի այժմէն փակած չըլլայ, գպրոցական յաջորդ չրջանի մէջ, արժանաւոր տեսչի մը մուտքը կեդրոնական սեմերէն ներս։

Անպատիւ չրջանէ մը ետքը՝ դարձեալ կեդրոնականը իր պատիւն որ ունեցաւ։ Կը սպասենք ատոր, հետեւելով իր բռնելիք ուղղութեանը։

ՀՐԱՆԴ

ԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Գովեստներու ովկիանոսի մը մէջ կը լողայ կոր Աբէլեան-Արմենեան թատերախումբը։

Ասկէ աւելի ոչինչ կայ բնական։

Եւ երբ երէկ խօսք եղաւ խմբագրատան մէջ թէ այսօր անոնց դէմ պիտի գրէին, քիչ մնաց որ պատուհանէն վար նետէին զիս հոն գտնուող մտաւորականները։

Վայրկեան մը տօքթ. Մոնճերին բերել տալու խօսք եղաւ։

Աչխարհս վրայ կատարեալ բան չկայ։ Ինչպէս հակադնելու էր իրենց։

Նոյնիսկ Կոլկասէն եկողները զարտուղութիւն մը չեն կրնար ընել այս բանին։

—Բայց դուն անոնց բարեկամն ես, դիտել տուին ինծի, ինչպէս պիտի համարձակիս։

—Թող տուէք սա քննադատութիւնները ընեմ և պիտի տեսնէք թէ այն գիշերն իսկ աւելի չատ պիտի ամրապնդուի մեր բարեկամութիւնը և ներկայացումէն ետքը թէյս անոնց հետ պիտի առնեմ Թոգաթլեանին։

Ինչ ունիմ անոնց դէմ ըսելիք։

Շատ պզտիկ բան մը որ բան մըն է սակայն։

Ինչո՞ւ համար վարագոյրը ազդարարութիւններուն մէջ որոշուած ժամուն չի բացուի։ Երկու անգամուն ալ հանդիսականներուն ուշադրութիւնը գրաւեց այս պարագան։

Աբէլեանի պէս մարդէ մը քիչ մը աւելի ճշդապահութիւն պահանջել մեղք մըն է արդեօք։

Երբ թատերախումբ մը այդ կատարելութեան կը հասնի, անոնց դէմ քննադատութիւն ընելը պարտականութիւն է։

Եւ ես զօրաւոր պատճառներ ունիմ հաստատելու թէ critiqueներս մեծ հաճոյք պիտի պատճառեն խումբին անօրէնութեան։

Պ. Աբէլեան և ես իրար չատ լաւ կը հասկնանք։

Խստապահանջ հասարակութեան մը հետ գործ ունենալ, իրապէս բախտ մըն է մեծ արուեստագէտներուն համար, որովհետեւ ի վիճակի կ'ըլլան բոլոր պահանջուած բաներուն գոհացում տալ լիովին։

Սառա Պէրնառի խումբը—ամէնէն վերջինին խօսքը ընելու համար — առտու կը հասնի Պոլիս և իրիկունը ժամ. ճիշդ 9ին ներկայացումը կը սկսի։

—Երրոպացիները տարբեր մարդեր են, կ'բսենք մենք մեզի։

Ինչո՞ւ համար միւնոյն կանոնաւորութիւնը չի պահանջենք Աբէլեանէն, քանի որ իր խումբը աւելի չատ սիրեցինք, աւելի չատ պատուեցինք Սառայինէն։

Այդ կորովի մարդը, այդ խղճամիտ թատերագէտը, այդ հիանալի դերասանը որ Աբէլեանն է, առաջինը պիտի ըլլայ կարեմ ինծի իրաւունք տուողներուն և պիտի տեսնէք թէ այս իրիկուն ուրբաթ, ժամը 8ին 9ին, վարագոյրը պիտի բացուի։

Գանի որ մտերմութիւն մը կ'սկսի կոր հաստատուիլ անոր և իմ մէջս, ակնջինս բան մը ունիմ փսփսալիք։

—Զըլլա՞ր որ, սիրելի վարպետ, քիչ մը աւելի խնամք տարուի ազդարարութիւններուն մէջ գործածուած ֆիրանսերէն լեզուին։

Շիլլերի «Աւազակներ»ը Le voleur թարգմանելը և տառասխալներու առատութիւնը քիչ մը մտածել կուտայ կոր ինծի և զգացած դառնութիւնս կը մղէ կոր զիս այդ անպատեհութեան վրայ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել, ես վստահութեամբ թէ այսուհետեւ աւելի խնամք պիտի տարուի ծանուցումներու խմբագրութեան։

Դիտեմ, սիրելի Աբէլեան, դուք ալ մենք գանգատ մը ունիք։

—Ախա՜ր, դուք ինչ մարդիկ էք, կը պօռաք մեր երեսին. հենց ներկայացումը կ'սկսի դուք խմբովին կը ծխէք թատրոնի մէջ, ո՛վ վայրենի ժողովուրդ։

Եւ մարդը իրաւունք ունի։

Կենցաղագիտութիւնը երբեք մեր զօրաւոր կողմը չէ եղած։

Երկուչաբթի գիշեր թատրոնը անանկ լեցուն էր սիկարներու մուխէն կազմուած ամպերով որ կարծես քիչ ատենէն Եղիա Մարգարէն վար պիտի իջնայ ձեղունէն։

Ատանկ սքանչելի խումբի մը դէմ ատանկ պաշը-պազուք, ատանկ անքաղաքավար, ատանկ անկիրթ ժողովուրդ, բնաւ իրար չի բռնած բաներ են և կը զարմանամ թէ ինչպէս թեւէն բռնելով դուրս չի հանէր անօրէնութիւնը ամէն այն անգան արարածները որ փոխանակ թատրոն գալու, աւելի լաւ պիտի ընէին իրենց տխուռէն եթէ դուրս չելլէին։

Ըսելիքս ըսի և այս գիշեր պիտի տեսնեմ թէ ո՞րոնք աւելի շատ օգտուած են դիտողութիւններէս, թատերասո՞ւմբը թէ հասարակութիւնը։

Գ. Ս.ԼՓԻՍԸ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՅՍԻՆ ՏԷՓՕՆ

Անոնք որ գիտեն թէ ինչ է ելեկտրական լոյսին փապղիքան, անոնք որ ուսումնասիրած են արեան աւազանը — հին Թուրքիան ըսել չեմ ուզեր — այլ սիրտը, անոնք իակոն պիտի տեսնեն նմանութիւն մը այդ լոյսի և կեանքի կեդրոններուն և... Խորհրդարանի մը միջեւ։

Եւ ինչ սքանչելի բառ մըն է սա մեր լեզուին մէջ գտնուող «խորհուրդ»ը որուն ճշմարտապէս համապատասխանող բառ ուրիշ լեզուներու մէջ գտնուելուն միշտ պիտի տարակուսիմ։

Ելեկտրութեան դրական և ժխտական հոսանքներն՝ իրարու հակադիր՝ այլ անհրաժեշտ կ'արտադրեն լոյսը։ Խորհրդարանին անչափանգիր, հարեւանէր ու մարդասէր կուսակցութեանց վէճերը կոչուած են արտադրել լոյսը որ ելեկտրաթելերու միջոցաւ — մամուլի — պիտի տարածուի, հասնի քաղաքներու ու աշխարհներու ամէնէն հեռաւոր ու մութ անկիւնները, լուսաւորելով, զուարթացընելով սալօններէն սկսեալ մինչեւ խոհանոցները, տուներն ու փողոցները, որպէս զի մութին մէջ ոճրագործներ ու գողեր չպրծան։

Ու Երեսփոխանները, այսպէս, կոչուած են փոխելու երեսը մեր խաւարչապատ, անժպիտ աշխարհին, փոխելու երեսները մեր լացող մայրերուն, մեր սարսափահար կոյսերուն, մեր անժպիտ ու դիւահար ոճրագործներուն։

Ահա ինչ որ կը նշանակէ Խորհրդարան, ինչ որ կը նշանակէ երեսփոխան։

ԽԱՅՐՕՎ.

ԳԱՌԱՌԻ ԿԵԱՆՔԸ

Օրուան կացութիւնը կայուն է։

Այլապէս չէ կարելի որակել ընդհանուր այժմէութիւնը, որ ո՛չ դէպի լաւը, ո՛չ ալ դէպի գէշը որ և է չարժում կը զգացընէ։ Իրերը կը մնան այն վիճակին մէջ զոր նախորդիւ պարզած եմ։ Անմիջական երկիւղներն անհետացած են կեդրոնին մէջ, չրջակաները՝ նոյն դրութիւն։ Կարօտութիւնը տարածուած է ամէն կողմ ու սղութիւնը կը չեշտուի քաղաքիս մէջ։

Ընտրական զեղծումներու պարագան միայն կը զբաղեցնէ միտքերը, և ասիկա՝ այն դասակարգին մէջ միայն, որ հացի պայքարէն դուրս բանով մը զբաղելու վիճակին մէջ է, կամ գանոնք՝ որ այդ զեղծումներու արդիւնքին և հացի խնդրին միջեւ ապագայ առնչութիւններ գտնելու չափ հեռատես են։ Անուշիկ միջոցներով ջանացուած և յաջողուած է քուէներու առաւելութիւնը հակեցնել այնպիսի անձի մը վրայ Փիրինճիքատէ Արիֆ, որ 96ի արիւնոտ Թուականին, չատ խուժդուժ դերեր կատարած է չերջակայ գիւղերու մէջ, իբր արծարծիչ, և ոգին կրած է ամէն պարագայի մէջ։ Այդ միւնոյն ոգին, իբր ներկայացուցիչ Տիգրանակերտի և իբր գործակիցներէն մէկը Սամանադրութեան Օսմ. Խորհրդարանին մէջ, նախկինէն տարբեր դերեր չպիտի ստանձնէ բնականաբար։ Բայց ինչ ընել հնար է՝ այժմէն։ Միակ յոյսը ան է որ, այդ նոյն ընտրեալը՝ տարբեր ծանրակշիռ պարագաներու բերումով, բողոքի տակ է, վաճանաւոր ցեղապետ Միլլի Աչիրէթէն՝ Իարահիմ փաշայի դատակներուն կողմէ։ Եթէ լուսի այդ բողոքը և դատապարտուի բողոքեալը, ինքիրը կը մաքրուի. իսկ եթէ ո՛չ, եղածն եղած է։

Տիգրանակերտ 18 Նոյ.

"ԱՐԵՒԵԼՔ"ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՖՖԻ

ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ (79)

ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԸ ԲԱԺԱՆՎՈՒՄ ԵՆ

Ժ.

ՄՈՒՇԵՂ

"ԽՈՏՈՐՆԱԿԻՆ ԽՈՏՈՐՆԱԿ"

Այդ բռնադատեալ յուզմունքը, որ բոպէապէս լուութեան մէջ ամբոխվում էր, անտարակոյս, նորից պէտք է պայթէր, եթէ սպարապետի թիկնապահներից մէկը ներս չմտնէր և զեկուցում չտար, թէ գահճապետին բերել են։ Երբ կանգնացրին նրան վրանի հանդէպ, սպարապետը հարցրեց.

—Դո՞ւ ես պարսից արքայից արքայի դահճապետը։

—Այո՛, նուաստս է, տէր իմ, — պատասխանեց նա, խորին կերպով գլուխ տալով։

—Թեղ համար գործ բացուեցաւ, — ասաց նրան սպարապետը ժպտալով, որ արտայայտում էր աւելի մաղձ և դառնութիւն, քան թէ հեգնութիւն։ — Դու, անտարակոյս, կը ձանձրանայիր, եթէ մի օր առանց մարդիկ մորթելու մնայիր։ Իսկ ես այսօր կը տամ քեզ բաւական մեծ պշար։ Դու միայն այն ասա՛, քանի օգնականներ ունես քո ձեռքի տակ։

—Օգնականներս սակաւ չեն, սպարապետ տէ՛ր, դու միայն ինձ գործ տուր, գո՛րծ, ես ծոյլ չեմ իմ պաշտօնի մէջ, — ասաց նա դիւական ծիծաղով, և ապա աւելացրեց. — Արքայից արքան միշտ գոհ էր իմ ծառայութիւններով, և տարի չէր անցնի, որ ինձ մի քանի գիւղեր և ագարակներ չը պարգեւէր։ Ցոյս ունեմ, որ հայոց մեծափառ սպարապետը նոյնպէս առանց վարձատրութեան չի թողնի իր ծառային։ — Վերջին խօսքերի միջոցին՝ նրա գազանային աչքերում դարձեալ երեւաց դիւական ծիծաղը։

—Դու ինձանից առատ վարձատրութիւն կը ստանաս և արքայից արքայի չնորհած պարգեւները կը մոռանաս։ Լսի՛ր, դահճապետ։ Մենք երկար մնալու չենք այստեղ. մի քանի օրից յետոյ չուելու ենք այստեղից, և մեզ հետ պէտք է տանենք մեր ձերբակալած գերիներին։ Եւ որպէս զի այդ բազմութիւնը մեզ համար չսիրազանց ծանրութիւն չը լինի, դու պէտք է փոքր ինչ թեթեւացնես մեր բեռը։

Դահճապետը չանթահարի նման ամբողջ մարմնով դողաց։

— Այդ քո մարդիկն էլ կարող են անել, սպարապետ տէր, — ասաց նա բոպէական չփոթութիւնից յետոյ։ — Իսկ ե՛ս, քա՛ւ լիցի, իմ ձեռքերը չեմ թաթախի իմ ազգայինների արեան մէջ։

— Իրաւ է, այդ իմ մարդիկն էլ կարող էին անել, եթէ միայն մորթել պէտք լինէր։ Բայց ա՛յդ չէ իմ ցանկացածը։ Իմ մարդիկը սատիկ անվարժ են կենդանի մարդկանց մորթազերծ անելու և նրանց պաճուճապատանը խոտով լցնելու արհեստում։ Իսկ դո՛ւ, Շապուհի ծառայութեան մէջ, կատարեալ վարպետ ես դարձել այդ գործում։ Եւ ինձ այդ է հարկաւոր։ Զէ՞ որ, կենդանի մարդիկ իւր հետ տանելը՝—այդ բաւական մեծ ծանրութիւն է, իսկ նրանց մորթիքը տանելը՝—այդ բաւական հեշտ է և թեթեւ։

Դահճապետը, որ առաջ կարծում էր, թէ իւր յանձն առնելիք ծառայութիւնը հայերի վերաբերութեամբ կը լինի, և այդ պատճառով այնքան մեծ հաճութիւն ցոյց տուեց, — այժմ, հասկանալով սպարապետի ցանկութիւնը, ոչ միայն դժկամակեցաւ նա, այլ նրան տիրեց մի տեսակ կատաղութիւն, որով յանդգնութիւն ունեցաւ պատասխանելու.

— Ոչմարիտ է, տէ՛ր սպարապետ, մենք, պարսիկներս, չատ վարպետ ենք այդ արհեստի մէջ։ Եթէ դու տեսնէիր, բոլորովին կը հիանայիր, թէ ինչպէս ես մորթազերծ արեցի քո հօրը և նրա պաճուճապատանը լցրի խոտով... իմ ձեռքով կատարեցի այդ... Այժմ ես ով որ տեսնելու լինի, չի ասի, թէ սպանուած է նա... Դեռ գոյնը իւր տեղումն է, դեռ աչքերը նայում են միշտ իւր թագաւորի վրայ, և այնտեղ, Անուշ բերդում, մխիթարում են մինեանց... Ես իմ գործը միշտ մեծ հաճութեամբ եմ կատարում, երբ իմ ձեռքը տալիս են ազնուականներ... Իսկ քո հայրը, քեզ նման, ընդհանուր հայոց սպարապետն էր...

Դահճապետի լրութիւնը, որով յիշեցնում էր նա սպարապետի հօր ցաւալի վախճանը Տիգրանում, վերին աստիճանի կծում էր։ Բայց դժբախտ հօր մեծանոգի որդին զսպեց իւր բարկութիւնը, ասելով.

—Տեսնո՞ւմ ես, այդ կը նշանակէ, որ ես չը սիրուեցայ իմ կարծիքի մէջ քո վարպետութեան վերաբերութեամբ։ Դու սիրում ես ազնուականներին մորթազերծ անել, և ես քո ճաչակը գոհացնելու համար՝ կը տամ քո ձեռքը նոյնպէս ազնուականներ, և գիտե՞ս որքան, — թւով վեցհարիւր... Դնա՛, հագի՛ր քո արիւնագոյն համազգեստը, գնա՛, բորբոքիր քո բոլոր անդգութիւնները և կատարի՛ր քո ընտրեալ ծառայութիւնը։ Ինձ նոյնպէս չատ ցանկալի է՝ պարսկին պարսկի ձեռքով մորթել տալ...

— Այդ ես չեմ կարող անել, — պատասխանեց նա յամառութեամբ։ — Հրամայի՛ր, թող ինձ մորթին։

— Թեղ անել կը տան... ասաց սպարապետը և, դառնալով դէպի իւր դրանիները, հրամայեց.

— Տարէք այդ մարդուն, հաւաքեցէք Շապուհի բոլոր դահիճներին, և կատարել տուեցէք...

Նրան հեռացրին։

Ներկայ գտնուողները անհամբերութեամբ լսում էին սպարապետի խօսակցութիւնը դահճապետի հետ, որը վերջանալուց յետոյ, դարձաւ նա դէպի չրջապատողները, ասելով.

— Ես այդ բարբարոսութիւնը ամենայն հաճութեամբ կատարել կը տամ. ես այդ վեց հարիւր պարսիկ ազնուականներին մորթել կը տամ, և նրանց պաճուճապատանները կը տանեմ, կը նուիրեմ Հայոց Տիկնոջը, թող նրանցով զարդարէ իւր ամբողջ սչտարակների բարձրութիւնները։ Այո՛, ես այդ կանեմ, և դրանով գուցէ կը գոհացնեմ իմ հօր անմահ հոգին, ա՛յն հօր, որի կեանքը հաղարաւոր ազնուականների արժէր, ա՛յն հօր, որին Շապուհը, այնպէս տմարդի կերպով մորթազերծ անել տալով, կանգնացրեց Անուշ բերդի նկուղներից մէկի մէջ, իւր աքսորեալ թագաւորի աչքերի առջեւ։ Վրէժխնդրութեան սուրբ պարտականութիւնը թոյլ է տալիս ինձ անել այդ։ «Մտորնակին՝ խոտորնակ»,—այսպէս ասանդեցին մեր հայերը։ Իսկ ա՛յն, որ դուք էք պահանջում, ես երբէ՛ք ընդունել չեմ կարող...

—Ինչու, Մուշե՛ղ, — հարցրեց Սանակ պարթեւը զայրացած ձայնով, — ինչու չես կարող ընդունել։ Եթէ դու հիմնվում ես վրէժխնդրութեան վրայ, որպէս մի սուրբ պարտականութեան վրայ, մի՛ մոռանար, որ այդ դէպքում ես կատարվում է նոյն սուրբ պարտականութիւնը. դարձեալ «մտորնակին՝ խոտորնակ»...

—Այդ դէպքում, Սանակ, կատարվում է մի անմերելի անարդարութիւն միայն։ Իսկ մեզ վայել չէ այդ ատելեան տարանալ։ Մենք պէտք է ազատագրանենք, որ չատ բարձր ենք պարսիկներից։

—Մենք պէտք է ազատագրանենք և ա՛յն, թէ գիտենք անարդարութիւնը ըստ կարգին պատժել։ Ինչու ես դու այսպէս մոռացկոտ դարձել, Մուշեղ։ Դեռ չատ ժամանակ չէ անցել այն ահեւաւոր օրից, երբ Շապուհը Զարեհաւանի աւերակների մօտ՝ հայոց իշխանաց տիկիններին և օրիորդներին մերկանդամ կանգնացրեց իւր բանակի առջեւ։ Եւ այդ բաւական չը համարեց, չատերին ասլացիների վրայ բաձրացրեց, չատերին գերի վարեց։ Երբ անզգամ Շապուհը իրան թոյլ տուեց այդպէս վարուել, այլ ես ինչու մենք պէտք է խնայենք նրան։

—Ինչ որ կարող է իրան թոյլ տալ պարսիկ Շապուհը, նոյնը չէ կարող իրան թոյլ տալ քրիստոնեայ Մամիկոնեանը։ Ես մոռացկոտ չեմ, Սանակ, թա՛ գիտեմ և յիշում եմ նրա վարմունքների բոլոր վարդուութիւնը։ Բայց դու ես մոռանում քեզ, ամենեւին ի նկատի չառնելով, որ մեր վրիժառութեան սուրական կին է։ Շապուհի եղեռնագործութիւնների վրէժը մենք պէտք է առնենք նրա կանանցից։— Այդ ես պահանջում դու։

(Մնաց.)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԷՊՔԸ

1908, ԳԵԿՏ. 4

ՕՍՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԱԶԳ. ՏՕՆԸ

ՕՍՄ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ ԳԱՀԱՃԱՌԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՅՆԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ԱՀԱԳԻՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՒՍԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴԷՊԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Ժամը վեցուկէս. ճամանչուէտ արեւ մը կը շողայ՝ ամպամած օրերէ յետոյ. ազատութեան յաղթանակին արեւն է ան, «Աւտոբլիցի արեւը», որուն տաքուկ շառաչներուն տակ կը չարժին, կ'ալեկոծին՝ ինչպէս նաբոլէոնեան լեգէոնները՝ հարիւր հազարաւոր ժողովրդոց ամբոխներ՝ ազատութեան գինարբուքէն խելացնոր։

Արեւելքի կողմէն ինծի վիճակած էր ներկայ գտնուիլ՝ օսմ. պատմութեան ու Արեւելքի ամէնէն նշանաւոր դէպքին՝ Օսմ. Խորհրդարանին բացմանը։ Բախտ մըն էր ասիկա անուշա։ Սակայն, Այա-Սոֆիայի հրապարակին մօտերը կը նշմարեմ որ գուցէ չատ աւելի դիւրին էր Մահիին կատարը ելլալ քան Օսմ. Խորհրդարանին չէնքը, ու կը յաջողիմ Այա-Սոֆիայի հրապարակը նետել ինքզինքս։ Բայց մինչեւ հոն հասնելու համար՝ աշխարհս ամէնազգի ներկայացուցիչներու հետ ուս ուսի, գիրկ գիրկի, շունչ շունչի ապրեր էի պահ մը. կէս ժամ գացեր էի, տարուեր էի չեմ գիտեր ինչպէս՝ տարբոխէ մը որ թերեւս առաջին անգամ այդքան սեղմ, այդքան միակուռ եղաւ։ Այդ գրեթէ զառանցող վիճակիս մէջ աչքերս ուր որ դարձնէի, օդին մէջ, չէնքերուն ու ծառերուն, ուրիշ բան չէի տեսներ եթէ ոչ մարդկային մարմիններու ողկոյզներ՝ կախուած ամէն տեղէ, ամէն ուրկէ որ հնարաւոր էր կառչիլ, փաթթուիլ, կծկիլ, կախուիլ, վտանգը արհամարհելով։ Ինչ ձիերու դուսէրը՝ շոգեկիր՝ ուսերս և երեսներս լղոլոտուցին։ Եղաւ վայրկեան մը այդ ցնորական տարուբերումին մէջ ուր միակուռ՝ իրարու պլլուած զանգուած մը ձեւացուցինք ես, անատոլուցի էլպլէսիի մը, Դրան շնչ քեմթիպ մը և պիտիոր ածիլուած անգլիացի մը. բոլորս ալ իրարու կը նայինք, անձայն անշշուկ, անտրտունջ, զարմացած աչուրներով. յանկարծ, ամբոխին մէկ ալիքը եկաւ ցիրուցան ըրաւ չորսերնիս՝ խանգարելով մեր խանդակաթ փարումը։

Մէջ մըն ալ ինքզինքս գտայ զինուորական շղթային առջեւը. չունչ մը առի, փրկուած էի. այդ անթիւ մարդոց մէջ, որոնց խղանալու եռանդը կը կասեցնէր զինուորներու հրացանաւոր կրկին այդ շարքը, առաւելութիւն մը ունէի ես. պաշտօնական հրաւիրագիրը Արեւելքի խմբագրութեան ուղղուած։ Արդէն բոլոր այդ չնչասպառ տառապանքիս մէջ այդ թուղթը՝ կուրծքիս վրայ սեղմած՝ միակ սփոփանքս էր։ Կրնայի՞ սակայն մտքէս անցընել որ ամբոխի մը թանձրակուռ պատնէշը յարձակմամբ գրաւելէ յետոյ, այդ զինուորական շղթային առջեւ պիտի ստիպուէի կանգ առնել։ հրաւիրագիրը ձեռքս բռնած կը ճգնեմ զայն զինուորներուն աչքին առջեւ՝ այդ թուղթին «Սեսամ, բացուէ՛»ի զօրութիւնը բացատրելով իրենց.— «Կերի՛, բանըմամ, պիլմէ՛մ, կերի՛», կը խանչէին այդ անողոք զինուորները՝ հրացանի կոթ ցուցունելով ինծի։

—Պեն տալեթիլիյիմ, պոռացի հպարտօրէն զինուորի մը երեսին։

—Սէ՞ն քիմ օլըյօն, պոռթկաց մարդը արհամարհանքով։

Ու ետ հրեցին զիս։

Կատղած զինուոր մը հրեցի, ու չըղթային մէջտեղը նետուեցայ. իրարանցում մը, հրմշտկում, յիշոց, բացագանչութիւն. «Թութո՛ւն» պոռաց զինուոր մը. բայց արդէն ապատուած էի. ոտիկանապետ մը վրայ հասաւ և մատներուս ծայրը օդին մէջ ճօճուող պահարանը տեսնելով «պրագո՛ն էֆ.ի» մը արձակեց. զինուորները ետ քաշուեցան, ու ես, ա՛լ այս անգամ յաղթական, անցայ շղթաներուն կրկին շարքէն և նետուեցայ այն բացատանը որուն խորը կը կանգներ Օսմ. Խորհրդարանին շէնքը, և որուն երկու կողմերը բարեւի կեցած էին զինուորական վաշտեր։ Այդ բացատին մէջ կը ճեմէին գեղաղիտակ սպաներ, բարձրագոյն զօրավարներ վառվռան համազգեստներով։ Ձիշդ այն պահուն որ կ'անցնիմ, բանակը կ'ողջունէ բարձրաղաղակ,—զ'ի՞ս արդեօք, — այն բանակը որ քիչ մը անդին հրացանին կոթը կը ցուցունէր ինծի. չուրջս կը նայիմ չուարած. աջ կողմս փաւաւոր ծեր զօրավար մը կը քալէ. «Եշասըն Ղազի Մուխթար փաշա»։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ու, բախտին մէկ անակնկալ խաղովը, մեծ զօրավարին քովն ի վեր, խանդավառ ցոյցերու մէջ, այդ պատժական չէնքէն ներս մտնելս կեանքիս միակ այն դրուագը պիտի մնայ, որ անուշ յուշմամբ և բացառիկ երջանկութեամբ լի էր անարատօրէն։

Երկոտ՝ վայրէն ու եղելութեան մեծութենէն՝ մամուլին տեղը կը հարցնեմ հայակրտ սանդուխին գլուխը արձանացած զինուորականի մը. «աւելի վեր» կ'ըսէ։ Կ'ելնեմ. ամբողջ տախտակամածը ծածկուած է լպրծուն մոմլաթով, մէջտեղը գորգապատ՝ քալելու համար։ Ամբողջ չէնքը լուսողող. պատուհանէ մը որ հոյակապ է, Մարմարան, Իշխանաց կղզիները, Պրուսայի մշուշոտ լեռները կը տեսնեմ։ Լայնարձակ փողոցին մէջ իրարանցում մը. ամէն գէմք հանդիսաւոր է և լուրջ. մամուլին բաժինը կը հարցնեմ.

«Աւելի՛ վեր»։

Ու նեղ վերնագաթակի մը վրայ կը գտնամ ինքզինքս. «արդեօք, կը մտածեմ, ամէնէն բարձր տեղը յատկացնելով մամուլին, ամէնէն բարձր պատիւը ընել ուզած էին անոր»։ և մագլցելով նեղկուռ սանդիսամատերէն ո՞ւր կ'ուզէք որ գտնեմ ինքզինքս. ահռելի ձեղնայարկի մը մէջ, մութ, ցած, նեղ։ Հոդ մամուլը աւելի մօտ էր երկինքին քան Խորհրդարանին։ Այդ անտանելի ծակին մէջ լեցուած էին հայ, յոյն, թուրք, ֆրանսերէն լրագիրներուն ներկայացուցիչները, և եւրոպական թերթերուն թղթակիցները։ Բայց և այնպէս կը յաջողիմ տեսնել պատմական սրահը որ անգունդի մը պէս կը բացուէր մեր ներքեւը։ Առաջին ակնարկով՝ յուսախաբ կ'ըլլաս. երեւակայուած ո՛չ վայելչութիւնը ունի ո՛չ հանդիսաւորութիւնը։ Բաւական ընդարձակ սրահ մըն է, ոսկեզօծ որմադրաւագներով և ձեղունով, լուսաւորուած վեց պատուհաններէ որոնց չորսը Այա-Սոֆիայի հրապարակին վրայ կը նային և միւս երկուքը աջ և ձախ կողմերը. բայց նաբնջագոյն չղարչէ նրբահիւս առղներու վրայ մետաքս չերտաւոր օթոցներ չքեղօրէն կը զարդարեն պատուհանները։ Սրահին կոնքը գրաւուած է կարգ կարգ դեղին գրասեղաններով, իւրաքանչիւրը երեք հոգինոց, ձիշդ ինչպէս կ'ըլլայ դասարաններու մէջ։ Նախագահին բարձրադիտակ սեղանը կը կրնայ Այա-Սոֆիայի հրապարակին նայող պատին և որուն առջեւ կը գտնուի բանախօսներուն յատկացած փոքր բեմը։ Ամբոխին ճիշդ դէմը, վերօք, պատին մէջ, պատգամաձեւ, Խորհրդարանին քարտուղարներուն աշխատանոցը։ Այդ ու ձախ՝ օթեակներ, երկու կարգի վրայ։ Սուլթանին դիպակաց օթեակը,—որ մերինին վրայ ոչ ևէ առաւելութիւն չունէր,— լեցուած կայսերական թիկնապահներու լայնշէջ թիկնոց, ոսկեճամուկ մուրճիներով։

—Ո՛խ, ըրա՛ փուվա Տէր-Յակոբեան սփոփանքի հառաչով մը, սա մարդոց մեր դրութեան մէջ գտնուելը քիչ մը կը մխիթարէ կոր զիս։

Ցանկարծ սրահը ամբողջովին ոտքի ելաւ. Սուլթանը ներս մտած էր օթեակէն. լռութիւն. օսմ. սահմ. կայսրութեան Վեհապետը և օսմ. սահմանադրական ժողովուրդներուն ներկայացուցիչները, հինգ վայրկեան շարունակ, լռիկ ՇՆՉԻԿ, անթարթ աչուրներով, գրեթէ առանց շնչելու, իրարու նայեցան՝ երեսուն երկու տարիէ ի վեր առաջին անգամ բլլալով։ Վեհապետը, զինուորական տնտառտակի մը պլլուած, երկար սուրին կրբենցուցած աջ ձեռքը, կը կենար ինքնամփոփ ու մտայլ երեւոյթով մը. հեռուանց իր աչքերուն ազդու և թափանցիկ չողիւնը կը նշմարուէր թաւ յօնքերուն խորէն. դէմքը վտիտ էր և գունատ՝ ծածկուած գորշ մորուքի մը մացառուտքին տակ։ Ու ան անդորր ու անխառով մնաց այս պատմական զէմադիմութեան մէջտեղին, ուր ոչ գիտէ ինչէր մտածուեցան և ինչէր զգացուեցան՝ այդ բոլոր միտքերուն ու այդ բոլոր սիրտերուն մէջ։

Ամպիոնին ստորոտէն, այդ ճնշող խաղաղութիւնը վրդովելով յեղակարծօրէն, բարձրացաւ կայս. առաջին քարտուղար Ճէվատ պէյի բամբորտտ ու գոռ ձայնը. գահաճառը կը կարդացուէր։ Մամուլի ներկայացուցիչները փաւք թող տան այդ ձայնին հնչեղութեանը որ կրցան վերջապէս բան մը իմանալ և առաւինը հանդիսանալ գահաճառին ցայտուն մասերը ծափահարելու և ողջունելու խանդավառ գոռ ու գոչումով։

Յաւարտ գահաճառին, Սուլթանը յառաջացաւ դէպի օթեակին բարամբը և նուազկոտ ձայնով արտասանեց գոհունակութեան քանի մը բառեր։ Ու անմիջապէս հեռացաւ գնաց։

Այդ րոպէին՝ Բռնապետութեան շղթաներուն վերջին անիծեալներն էին որ կը փչրուէին և Ազատագրութեան արեւը ճաճանչափայլ կը շողար մեր հայրենիքին վրայ։

Սրահը ա՛լ այնուհետեւ քիչ մը նուազ պաշտօնական եղաւ. երեսփոխաններէն ոմանք ծխելու գացին, ուրիշներ իրարու հետ մտերմանալու սկսան. մինչ ծերակուտականները առին քալեցին. ինչպէս նաեւ կրօնական պետերը։ Մեր պատմական ծակէն հիմակ մեծ հետաքրքրութեամբ հայ երեսփոխանները կը փնտռեմ։ Զորապը արդէն նշմարած էի, իր գրասեղանին վրայ անհանգարտ տղու մը պէս նստած... դեռ խելօքիկ իր հիշդ առէն ունենալով տօքթ. Տաղաւարեանը, որ առաջին թէսի մը տակ, կուրծքը տնկած, չարազանգ պաշտօնական ու երեսփոխանի վայել լերջութեամբ մը կը տոտոզուի։ Իր փառքին գագաթնակէտն է այդ գրասեղանը. այդ տեղը գրաւելով՝ գիտնական տօքթորը աչխարհիս էն համեստ մարդն է այլ եւս, հակադարձակար իր ետեւի յորձանքոտ երեսփոխանին, որ հո՛դ ալ չպիտի ուզէ կանգ առնել և պիտի ձգտի արշաւել մինչեւ... ա՛լ ով գիտէ ո՛ւր։

Հեռուն, սրահին աջ կողմը, երկու կարճուկ իսլամ երեսփոխաններու ուսերուն մէջտեղէն կը տեսնեմ՝ ցցուած՝ Մուրատի աղիսիւ ու բարի դլուխը։ Ո՞վ աւելի իրաւունք ունէր քան ինքը՝ այդ աթոռին։ Սասունի սարերէն և Թարապլուսի դնտաններէն հոդ բարձրանալ, ճակատ ճակատի Բռնակալութեան խորհրդանշանին հետ, զոր դղրդացողներէն մէկն էր եղած։ Ամբողջ նիստի մէջտեղին, Խոզանի երեսփոխանը տեղէն չելաւ։ Ու դիտեց։

Ա՜հ, աւասիկ. երեսփոխաններուն ամէնէն քոռէթիթը, Հալաճեան. բրոնէկոգի մէջ անթերի կաղապարին մէջ պրկուած, խողովակաձեւ գէսը մինչեւ ճակատն սկսելին վրայ, գլխերը ոլորելէն, տեսակ մը արհամարհոտ sans-gêneով, կը պտրտի պատուհաններուն առջեւ. կարծես պարասարէի մը մէջն է։ Ի՞նչ ներշնչումով չեմ գիտեր, մէկէնմէկ վեր կը նայի, մեր ողբալի ծակին, ուրկէ խեղճ լրագրողներու գլուխներ դուրս ելած էին՝ ինչպէս բանտի պատուհաններէ։ Ա՜հ, ի՞նչ յաղթական ճառագայթում էր որ մէկէնմէկ պատեց Պոլսոյ երկրորդ հայ երեսփոխանին դէմքը. այդ հրճուանքին մէջ և տեսնել կարծեցի հրճուանքը այն մանկան, որ չաքարը ձեռքը բռնած «օ՛խ, առի՛ ես» կը պոռայ երեսիդ։

Վերջապէս ձիշդ մեր բանտախուցին ներքեւ կը նշմարեմ թիկնեղ ուսերը Իզմիրի երեսփոխանին՝ Վարդգէսի։ Մեծ գէպանին՝ բոցերու և կրակներու մէջէն հասած մինչեւ հոդ, ա՛լ հիմակ հանդարտօրէն ի։ սեւ առնական պիսիերը կ'ուլրտկէր, տարած վերջնական յաղթութեան բովանդակ գիտակցութեամբը հպարտ։

Գեանիլ փաշա, որուն հետ վարը քիչ մը առաջ Զորապ մտերմօրէն տեսնուեցաւ, բեմէն քանի մը բառեր արտասանեց, զորս ընականաբար չիմացանք։

Երբ դիւանները բնարտութեան ձանձրանալի գործը սկսաւ, խմբագիրները, բաւ համարելով երեք ժամուան բանտարկութիւն մը այդ մանսարտին մէջ, դուրս նետուեցան, սիրտանքի հառաչանքներ արձակելով զով և արեւոտ օդին մէջ։

Եր. ՍՐՄԱՔԷՇԱՆԼԵԱՆ

* * *

Երեկ ժամ 8½ին ամէն կողմէ արձակուած թնդանօթներու որոտումը համայն Օսմանցիներուն կ'ասեէր տարիներէ ի վեր ունքան անձկանօք սպասուած ամենաուն փոփոքի մը իրականացումը՝ Օսմ. Խորհրդարանին բացումը։ Երեկ հարանիքի տան երեւոյթը ունէր Թուրքիոյ մայրաքաղաքը։ Ամէն կողմ դրօշներով, գաւիներով և վերտառութիւններով զարդարուած էր։ Գեղական պաշտօնաբանները, սեղանաւորական ու առեւտրական բոլոր հաստատութիւնները, վաճառատունները, խանութները ևայլն գոցուած էին։ Պոլիս, Ղալաթիա, Բերա անցքերը գրեթէ անկարելի էր. մանաւանդ երկու կամուրջներուն վրայ։ Ուրախութիւնը ընդհանուր էր։ Օսմանեան կանանոցն տարբեր՝ այր, կին ու աղայ կը փութային սեսնել օրուան ամենամեծ ոտնը։ Սելտրզի պալատէն սկսելով մինչեւ Խորդարանին չէնքը տանող ճամբաներուն վրայ հետեւակ ու հեծեալ զինուորներ, ոստիկան-զինուորներ և ոստիկաններ կեցած էին. իսկ ժողովրդեան բազմութիւնը անհկարագրելի էր։ Բոլոր չէնքերու պատուհանները գլուխներով ծածկուած էին։ Օդն ալ շատ նպաստաւոր էր և դեկտեմբեր ամիսը, կարծես Օսմանցիներուն հաճոյակատարութիւն մը ընելու համար, չտնէր իր սովորական խստութիւնը՝ ու խոժոռութիւնը. փայլուն արեւ մը աւելի եւս կը չեչտէր օրուան շքեղութիւնը։ Կէս օրէն առաջ երեսփոխանները հետեւեալ կարգով Նուրը Օսմանիէի իրենց քլիւպէն պատերազմական պաշտօնարանը գացին և քիչ ետքը Խորհրդարան ժամանեցին զինուորներու ուղեկցութեամբ։

1. ԶՕՐ, 2. ՀԻՃԱԶ

1րդ Կառք.—Հրտր Լութֆի էֆ. (Զօր), Ազատլլան Սէրաճ էֆ. (Մէքքէ)։

2րդ կառք.— Ազատլդատէր Հաչիմ էֆ. (Մէտինէ), Դաբտ էֆ. (Ճիտտէ)։

3. ՊԷՅՐՈՒԹ

3րդ կառք.— Ահմէտ էֆ. (Նապլուս), Իսատ էֆ. (Ակքէա)։

4րդ կառք.— Ռիզա պէյ, Սիւլէյման էֆ. (Պէյրութ)։

5րդ կառք.— Ֆուատ Խալուսի էֆ. (Թարապլուսը Շամ), Մէհմէտ Սրսլան էֆ. (Լազգէյէ)։

4. ԷՏԻՐՆԷ

6րդ կառք.— Ճակոբ էֆ. Պապիկեան (Թէքիրտաղ), Իսմայիլ պէյ (Կիւմիւլճինէ)։

7րդ կառք.— Էմրուլլահ էֆ. (Գրդրիլիսէ), Ռիզա Թէվֆիգ պէյ (Էտիրնէ)։

8րդ կառք.— Սիւլէյման պէյ (Տէտէ Աղաճ), Թալէաթ պէյ (Էտիրնէ)։

9րդ կառք.— Ատիլ պէյ (Թէքիրտաղ), Արիֆ պէյ (Կիւմիւլճինէ)։

10րդ կառք.— Ասրմ պէյ (Էտիրնէ), Ֆէէտմի էֆ. (Կիւմիւլճինէ)։

11րդ կառք.— Մուսթաֆա Արիֆ պէյ (Գրդրդ-Բիլիսէ), Տօքթ. Նարլը էֆ. (Կէլիպոլու)։

5. ԽԱՐԲԵՐԴ

12րդ կառք.— Ահմէտ Համիտ էֆ. (Մալաթիա), Զիհէտ պէյ (Խարբերդ)։

13րդ կառք.— Ասրմ պէյ (Խարբերդ), Իզմէր Լութֆի պէյ (Տէրսիմ)։

14րդ կառք.— Մէհմէտ էֆ. (Խարբերդ), Մէհմէտ Թէվֆիգ էֆ. (Մալաթիա)։

6. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

15րդ կառք.— Հաֆրդ Սայիտ պէյ, Բուսի-իւլ-Խալիտի էֆ. (Երուսաղէմ)։

7. ԳԱԱԹԷՄՈՒՆԻ

16րդ կառք.— Սայիտ պէյ (Երուսաղէմ), Ահմէտ Մահիր էֆ. (Գասթէմունի)։

17րդ կառք.— Իսմայիլ Մահիր էֆ. (Գասթէմունի), Պէշճէդ պէյ (Զանդրրը)։

18րդ կառք.— Հապիպ էֆ. (Պօլը), Հասան Ճէհմի էֆ. (Սինոպ)։

19րդ կառք.— Ռիզա Էնվէր պէյ (Սինոպ), Իւքրի պէյ (Գասթէմունի)։

20րդ կառք.— Ազատլվէհապ էֆ. (Պօլը) Մէհմէտ Թէվֆիգ էֆ. (Զանդրրը)։

21րդ կառք.—Մուսթաֆա էֆ. (Պօլը), Եուսուֆ Քէմալ պէյ (Գասթէմունի)։

8. ԾԲՈՏՐԱ

22րդ կառք.— Էսատ փաշա (Տուրաճ), Շաքիր պէյ (Շքտրա)։

23րդ կառք.—Մուրթէզա էֆ. (Շքտրա), Էտիպ էֆ. Եոզղատ)։

9. ԷՆԿԻՒՐԻ

24րդ կառք.— Ազատլլան էֆ. (Եոզղատ), Սալիմ էֆ. (Գրդրէհիր)։

25րդ կառք.—Հիլմէթ պէյ (Էնկիւրի), Ալի Ռիզա պէյ (Գրդրէհիր)։

26րդ կառք.— Ալի Օսման պէյ (Զօրում), Իզմէր էֆ. (Կեսարիա)։

27րդ կառք.— Գասբ էֆ. (Էնկիւրի), Գասբ էֆ. (Կեսարիա)։

28րդ կառք.— Մահիր Սաիտ պէյ (Էնկիւրի), Մահմուտ Մահիր պէյ (Գրդրէհիր)։

29րդ կառք.— Մուսթաֆա էֆ. (Էնկիւրի), Միւնիր պէյ (Զօրում)։

10. ԿԱՐԻՆ

30րդ կառք.— Սէյֆուլլահ էֆ., Շէվքէթ էֆ. (Կարին)։

31րդ կառք.—Զիա էֆ. (Կարին), Օսման Ճէվզի էֆ. (Երզնկա)։

32րդ կառք.— Գարեգին էֆ. Փասարճեան (Երզնկա), Վարդգէս էֆ. Սէրէնկիւլեան (Կարին)։

11. ՍԵԼԱՆԻԿ

33րդ կառք.—Արթաս էֆ. (Սելանիկ), Ակեան պէյ (Տրամա)։

34րդ կառք.— Էմմանուէլ Գարասու էֆ., Ճավիտ պէյ (Սելանիկ)։

35րդ կառք.— Իրիսթօ Տալչէֆ էֆ., Տիմիդրի Տիկնաս էֆ. (Սէրէզ)։

36րդ կառք.— Բահրի պէյ (Սելանիկ), Ռիզա պէյ (Տրամա)։

37րդ կառք.— Միտհաթ պէյ, Նաչիտ պէյ (Սերէզ)։

38րդ կառք.— Վասոֆ էֆ., Եօաքիմ էֆ. (Սելանիկ)։

12. ԲՍՂԷՇ

39րդ կառք.— Արիֆ էֆ. (Բաղէշ), Ազատիլ Բէզադ էֆ. (Սղերդ)։

13. ԻԶՄԻՐ

40րդ կառք.— Ահմէտ Մուֆիտ պէյ, Անասթաս էֆ.։

14. ԴՈՆԻԱ

41րդ կառք.— Բիւչտի էֆ. (Իզմիր), Էշրէֆ էֆ. (Սպարթա)։

42րդ կառք.— Էպուզզիա Թէվֆիգ պէյ, Հուսնի էֆ. (Անթալիա)։

43րդ կառք.— Խայրի պէյ (Նիյսէ), Զէյնիլպէյտին էֆ. (Գոնիա)։

44րդ կառք.— Սալիմ էֆ. (Գոնիա), Սիւլէյման Սամի էֆ. (Սարթա)։

45րդ կառք.— Էօմէր Լութֆի էֆ. (Գուրտուր), Մէհմէտ Էմին էֆ. (Գոնիա)։

46րդ կառք.— Մէհմէտ Ճէմիլ էֆ. (Գոնիա), Մուսէֆտէն էֆ. (Նէյսէ)։

47րդ կառք.— Մուսթաֆա էֆ. (Գոնիա), Եուրկաբ էֆ. (Նէյսէ)։

15.— Ա Տ Ա Ն Ա

48րդ կառք.— Պայրամ էֆ. (Իզմիլ), Բաչիտ էֆ. (Ճէպէլը Պէրքէթ)։

49րդ կառք.— Արիֆ Հիքմէթ պէյ (Մերսին), Ալի Միւնիֆ պէյ (Ատանա)։

16.— ԶԱԹԱԼՃԱ

50րդ կառք.— Համբարձում էֆ. (Դոզան), Տիմիթրի Զաֆիրօբուլօս էֆ. (Զաթալճա)։

17.—Պ Ի Զ Ա

51րդ կառք.—Արիֆ Խամէթ պէյ, Ալի Բրզա պէյ (Պիզա)։

18.— ՂԱՐՊ ԹԱՐԱՊԼՈՒՍ

52րդ Սատրդ պէյ (Ղարպ Թարապլուս) Ֆէրատ էֆ. (Ֆիզան)։

19.— ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

53րդ կառք.— Արիֆ պէյ (Տիգրանակերտ), տակաւին չէ ժամանած։

20. — Վ Ա Ն

54րդ կառք.—Նաճի էֆ. (Ղարպ Թարապլուս) Աֆթա էֆ. (Հէքքարի)։

21.— Ի Զ Մ Ի Ր

55րդ կառք.— Արիսթիտի փաչա (Այտընն), Ահմէտ Մէհմէտ էֆ. (Տէնիզլի)։

56րդ կառք.— Ստեփան էֆ. (Իզմիր) Էչհամի պէյ (Սարուխան)։

57րդ կառք.— Համզա պէյ (Մէնթէշէ) Հայտար պէյ (Սարուխան)։

58րդ կառք.— Խալիլ (Մէնթէշէ) Սաչիտ պէյ (Սարուխան)։

59րդ կառք.— Սիւլէյման էֆ. (Այտընն), Սէյիտ պէյ (Իզմիր)։

60րդ կառք.— Շէքիպ պէյ (Սարուխան), Ազատլլան էֆ. (Այտընն)։

61րդ կառք.— Ղանի պէյ (Տէնիզլի), Դարուլիտի էֆ. (Իզմիր)։

62րդ կառք.— Մէհմէտ Սաչիտ էֆ., Նէսիմ Մազլեսիս էֆ. (Իզմիր)։

22.—ՊՈՒՆԿԱԶԻ

63րդ կառք.—Եուսուֆ Շիթվան պէյ, Մանսուր փաչա (Պունկազի), տակաւին չէ ժամանած։

23.—ԵԱՆԻՍ

64րդ կառք.— Իսմայիլ Քէմալ պէյ (Պէրթ), Բաչիտ էֆ. (Ճէպէլը Պէրքէթ)։

65րդ կառք.— Ազմի պէյ (Բրէվէզա), Ազիզ փաչա (Պէրթ)։

66րդ կառք.—Մամորոլօ էֆ., Միւֆիտ պէյ (Երկերի)։

24.—ՊՐՈՒՍԱ

67րդ կառք.—Իպրահիմ Հաճգր պէյ (Գարասի). Հաճիզ Ահմէտ էֆ. (Պրուսա)։

68րդ կառք.—Ճէմալ պէյ (Քէօթահիա), Ռիզա փաչա (Գարահիսար)։

69րդ կառք.—Սալիմ էֆ. Գարահիսար), Շէֆիգ էֆ.։

70րդ կառք.—Խայրի պէյ (Պրուսա), Սրտաղ պէյ (Երթօղրուլ)։

71րդ կառք.— Թահիր պէյ (Պրուսա) Ազատլլաղիզ Մէհմէտ էֆ. (Նիկասր)։

72րդ կառք.—Ազատլլան Ազմի էֆ. (Քէօթահիա), Ալի Ղալիպ էֆ. (Գարասի)։

73րդ կառք.— Էօմէր էֆ. (Պրուսա) Մէհմէտ պէյ (Երթօղրուլ)։

74րդ կառք.—Մէհմէտ Քեամիլ էֆ. (Գարահիսար) Մուհարրէմ Հասպի էֆ. (Գարասի)։

75րդ կառք.—Սաֆվէթի փաչա (Քէօթահիա), Իսմայիլ փաչա (Թոգատ)։

25— ՍԵԲԱՍՏԻՍ

76րդ կառք.—Իսմայիլ Հաճգը պէյ, Մուսլլիմ Ճէվտի էֆ. (Ամասիա)։

77րդ կառք.—Նաղաբէթ էֆ. Տաղաւարեան, Շիւքրի էֆ. (Սեբաստիա)։

78րդ կառք.—Արիֆ էֆ. (Ամասիա), Էօմէր Շեվզր պէյ (Կեսարիա)։

79րդ կառք.—Ճէյդի էֆ., Մուսթաֆա էֆ. (Գարահիսարը Շարգի)։

80րդ կառք.—Մուսթաֆա էֆ., Մուսթաֆա Խայրի էֆ. (Թոգատ)։

26.—ԳՈՍՈՎԱ

81րդ կառք.— Պէտրի պէյ (Իբէյ), Բավլօֆ էֆ. (Սկիւպ)։

81րդ կառք. — Հասան պէյ (Բրիզրէնտ), Հասան էֆ. (Թաչլրճա)։

82րդ կառք.—Տինքէֆ էֆ., Սայիտ էֆ. (Սկիւպ)։

83րդ կառք.—Շերիֆ էֆ. (Բրէվէզա), Սավա էֆ. (Բրիչթինա)։

84րդ կառք.—Ալեքսանտր Բավիչ էֆ. (Սկիւպ), Ֆուատ փաչա (Բրիչթինա)։

85րդ կառք. — Մէհմէտ էֆ. (Բրիչթինա), Մուսթաֆա Համտի էֆ. (Բրիչթինա)։

86րդ կառք.— Նէհիպ Տրակա պէյ (Սկիւպ) Վասֆը էֆ. (Թաչլրճա)։

87րդ կառք.—Եահեա էֆ. (Բրիզրէնտ), Ճէյրան էֆ. Լուրդ (Շամ)։

27 ՍՈՒՐԻԱ

88րդ կառք.— Խալիտ էֆ. (Համա), Խալիլ էֆ. (Հօրան)։

89րդ կառք.— Բիւչտի պէյ (Սուրիա), Սիւլէյման էֆ. (Սուրիա)։

90րդ կառք.—Շէֆիք էլ Մուէյէտ պէյ (Սուրիա), Ազատիլ Համիտ էֆ. (Համա)։

91րդ կառք.— Մէհմէտ էֆ. (Համա), Մուխթար էֆ. (Հօրան)։

28. ՊԱՂՏԱՏ

92րդ կառք.— Իսմայիլ Հաճգը պէյ (Պաղտատ)։

29. ՊԱՍՐԱ

Չեն եկած։

30. ԵԷՄԷՆ

93րդ կառք.— Ահմէտ էֆ. (Ասիր)։

31. ՏՐԱՊԻԶՈՆ

94րդ կառք.— Ալի էֆ. (Ասիր), Իպրահիմ Լութֆի փաչա (Կիւմիւշխանէ)։

95րդ կառք.— Իպրահիմ Ֆէրիտ էֆ. (Լազիսթան), Ահմէտ էֆ. (Ճանիկ)։

96րդ կառք.— Ահմէտ պէյ (Լազիսթան), Էմին էֆ. (Տրապիզոն)։

97րդ կառք.— Խայրի էֆ. (Կիւմիւշխանէ), Ազատլլան էֆ. (Ճանիկ)։

98րդ կառք.— Օսման էֆ. և Իզզէթ էֆ. (Տրապիզոն)։

99րդ կառք.— Ալի Նաքի էֆ. և Ա-մասէտամն էֆ. (Տրապիզոն)։
100րդ կառք.— Մաթէօ Էֆօքիտի էֆ. (Տրապիզոն), Մէհմէտ Ալի պէյ (Ճանիկ)։
101րդ կառք.— Մահմուտ պէյ (Տրապիզոն), Նաիլ պէյ (Ճանիկ)։

32. ՄՈՒՍՈՒԼ

Տակաւին չեն ընտրուած

33. ՊՈԼԻՍ

102րդ կառք.— Ահմէտ Բիզա պէյ, Ահմէտ Նէսիմի պէյ (Պոլիս)։
103րդ կառք.— Ալպէր Ֆարահի էֆ. Հիւսէյին Ճահիտ պէյ (Պոլիս)։
104րդ կառք.—Հալաճեան էֆ, Բէֆիք պէյ (Պոլիս)։
105րդ կառք.— Քոսդանդին էֆ., Քօզմիտի էֆ. (Պոլիս)։
106րդ կառք.—Գրիգոր Զօհրապ էֆ., Մուսթաֆա Ասրմ էֆ. Պոլիս)։

34. ԱՐՇԻՊԵՂԱԳՈՍ

107Դ կառք.— Բանայօթ Շէպան էֆ. (Միտիլի) Զէլպիտի էֆ. (Քիոս)։

35. ՀԱԼԷՊ

108դ կառք.— Միխաիլոս Սալթա էֆ., Հասան Ֆէհմի էֆ. (Մարաշ)։
108դ կառք.—Շիւքրի էֆ. (Մարաշ), Սաֆվէթ էֆ. (Ուրֆա)։
109դ կառք.— Ալի Ճէնանի պէյ և Մէհմէտ Նաֆի փաշա (Հալէպ)։
110դ կառք.— Մահմուտ Նէտիմ էֆ. (Ուրֆա), Մէրի փաշա (Հալէպ)։

32 ՄԱՆԱՍԹԸՐ

111դ կառք.—Եուշօ էֆ. (Սէրֆիյէ), Բանիցա Տուրօֆ էֆ. (Մանասթիր)։
112դ կառք.— Իրկի էֆ. (Սէրֆիյէ)։
113դ կառք.— Շանին Հագը էֆ. (Կէօրիճէ), Տրաեան Նալէ էֆ. (Մանասթիր)։
114դ կառք.— Սաասուլլան Մանիր էֆ. և Մէհմէտ Վասֆ էֆ. (Մանասթիր)։
115դ կառք.—Մինա էֆ. (Կէօրիճէ) Բանաքի էֆ. (Մանասթիր)։

Քիչ ետքը ժամանեցին օտար տէրութեանց բոլոր դեսպանները հանդիսակոն թափօրով։ Ամէնէն առաջ կ'երթար Գերմանիոյ դեսպան Պաոն Մարշալ՝ իրրեւ երէց անդամ դեսպանական մարմնոյն։ Թափօրին առջեւէն ու ետեւէն կ'երթային նիզակաւոր հեծելազօրքեր։ Նաեւ իւրաքանչիւր դեսպանի կառքին քովէն մէյմէկ նիզակաւոր հեծելազօրք։ Այսպէսիայի հրապարակին վրայ, զինուորներէն զատ, կեցած էին նաեւ պետական բոլոր բարձրագոյն վարժարաններուն ուսանողները. նաեւ իսլամ ու ոչ-իսլամ վարժարաններու ուսանողներ։ Նախարարներուն, երեսփոխաններուն և դեսպաններուն ժամանած պահուն ժողովուրդը որոտընդոստ ծափերով օգը կը թնդացնէր։ Ամէնէն աւելի համակրական ցոյցերու արժանացաւ Ահմէտ Բիզա պէյ, որ մէկ կողմէ ուրախութենէ արտասուելով աչքերը կը սրբէր և միւս կողմէ կը բարեւէր դինքը ողջունողները։

Ժամ ՝ը անցած վեհ. Սուլթանը Եըլտըզի պալատէն ճամբայ ելաւ քառասի փառաւոր կառքի մը մէջ լաւմած։ Դէմը նստած էին կայսերազուն իշխան Պուրհանէտտին էֆ.ն և Մեծ-Եպարքոս Քեամիլ փաշան։ Կայս. կառքին առջեւէն կ'երթային նիզակաւոր հեծելազօրքեր, յետոյ չորս թիկնապահներ, Կիտիչ Միւտիրին, Գարաքէչիլի Աշիրէթին հեծելազօրքերը, դարձեալ նիզակաւոր հեծելազօրքեր, պալատան յիսապետներ և հրացանակիրներ։ Կայս. կառքին ետեւէն կ'երթային կայսերազուն իշխան Սէլիմ, Ահմէտ, Ապտիւլգաէր ու Մէհմէտ էֆ.ները՝ կառքերով, որոնց կը հետեւէին պալատականներ։ Կայս. թափօրը, Օիլամուրի, Բանկալթիի, Բերայի Մեծ Փողոցին, Ունգաբանի, Զէյրէքի, Շանվատէ Պաշի և Տիվան Եոլի ճամբով ժամ 8ին ժամանեց Խորհրդարան։ Սուլթանը ամէն կողմ մեծ համակրութեամբ ողջունուեցաւ, մանաւանդ Բերայի Մեծ-Փողոցէն անցած տեղն բոլոր տուներէն ծաղիկներ ու «քոնֆէդիներ նետուեցան՝ ջերմ ծափահարութիւններով։ Զինուորական նուագածուները Համիտիէ ու Վաթան մարշերը կը նուագէին և վարժարանի ուսանողները կ'երգէին։ Նախարարներուն, ծերակուտականներուն, երեսփոխաններուն, Պատրիարքներուն, դեսպաններուն և բոլոր հրաւիրեալներուն հասնելէն մէկ ժամ ետքը վեհ. Սուլթանին ժամանումը իմացուեցաւ։ Այա-Սոֆիայի հրապարակին վրայ, ուր ծովածաւալ բազմութիւն մը կար, յանկարծ զինուորական սուր փող մը հնչից և ապա «Մէլամ տո՛ւբ» հրամանը տրուեցաւ։ Պալատական նուագածուները Համիտիէ մարշը կը նուագէին և միւս կողմէ ժողովրդեան «Կեցցէ՛»ներովը օդը կը թնդար։ Կայս. կառքը երբ Խորհրդարանին արտաքին սանդուխին առջեւ կեցաւ, հոն կեցած էին նախարարները, որոնք ընդունեցին Սուլթանը և ներս առաջնորդեցին։ Սուլթանը իրեն յատուկ սրահին մէջ պահ մը հանգիստ առնելէ ետքը, արարողական կալիպ փաշայի միջոցաւ կայսրը հրաւիրեց որ ներս մտնէ։ Սուլթանը ներս մտնելով՝ ամէնքը ոտքի ելան։ Կայսրը համակրութեամբ ողջունեց ներկաները և յետոյ կեցաւ։ Մեծ-Եպարքոսը, առաջին քարտուղար Ճէվատ պէյի ու արարողապետին հետ, և ձեռքը պահարանով մը, բեմը ելաւ։ Հոն Քեամիլ փաշա այդ պահարանը յանձնեց Ճէվատ պէյի, որ համբուրեց ու գլուխը տանելէ ետքը, բացաւ պահարանը և բարձրաձայն կարդաց հետեւեալ կայս. ճառը.

ԳԱՀԱՃԱՌԸ

«Պերակուսակցնե՛ր, երեսփոխանցնե՛ր.

Քոնսթիտիւսիոնեան պահուն հաստատած Սահմանադրութիւնը իր գործադրութեան մէջ դժուարութիւններու բաղխած ըլլալով, Պետական անձանց կողմէ այն առեն ցոյց տրուած պատճառաբանութիւններուն հետեւանքով՝ առժամապէս դադրեցուցած էի զայն։

Երնամէ ենդրուած էր թէ մինչեւ որ կայսերական երկիրներուս մէջ դատաբակութիւնն ու կրթութիւնը յառաջդիմէ և ժողովրդեան ընդունակութիւնը պահանջուած ատիճանին հասնի, Սահմանադրութեան գործադրութիւնը յետաձգուի։ Հետեւաբար երեսփոխանական ժողովին վերատին գումարումը յարմար առիթի մը ձգուեցաւ և կայս. երկիրներու ամէն կողմը դպրոցներ հաստատուեցան և կրթութեան զարգացումին մեծ գործ տրուեցաւ։

«Քա՛ռգ Ասատուր, այս նպատակը իրագործուեցաւ. գիտութեան լոյսը տարածուեցաւ ամէն կողմ, որուն շնորհիւ մեր ժողովրդեան իմացական մակարդակը բարձրացած ըլլալով՝ յայտնուած փափաքին համեմատ — և մանաւանդ վստահ ըլլալով որ այս հանրային փափաքը մեր կայսրութեան թէ՛ ներկային և թէ ապագային երջանկութիւն պիտի առթէ, — առանց նկատի առնելու այս դաղափարին հակառակ կարծիք տածողներուն դիտողութիւնները և առանց սատամելու, նորէն հրատարակեցի Սահմանադրութիւնը (Հեռմ ծափիր եւ կեցցեն...ր)։ Հրման ըրի որ Սահմանադրութեան պահանջումին համեմատ, նոր ընտրութիւններ կատարուելով, երեսփ. ժողովը նիստի հրաւիրուի։ Վարչութեան կրած փոփոխութեանը վրայ, նախարարապետութեան պաշտօնին կոչուեցաւ Քեամիլ փաշա, որուն նախագահութեամբ կազմուած դաշնիքը երբ խորհրդարանական նոր վարչութիւնը կազմակերպելու կը զբաղէր, Պուլկարիոյ իշխանը և Արեւ. Բուռմէլիի նահանգին կուսակալը՝ Բրէնս Ֆէրտինանտ՝ չի դիտցուիր ի՞նչպէս, մեր Կայս. կառավարութեան հանդէպ ունեցած հաստատամտութենէն չեզեալով, Պուլկարիոյ անկախութիւնը հրաչակեց, որմէ անմիջապէս ետք Աւստր. Մաճառ տէրութիւնը թէ՛ Բ. Դրան և թէ ուրիշ մեծ տէրութեանց դաշինքներուն ծանոյց թէ Պոսնա-Հէրսէքը, զոր Պերլինի դաշնադրութեան համեմատ Աւստրիա գրուած և առժամապէս կառավարել սկսած էր, հիմա որոշած է բոլորովին իրեն կցել։ Այս երկու միջադէպերը, որոնք իրաւունքի և յարաբերութեանց բնագաւառում են, վերջին ծայր վիշտ պատճառեցին մեզի։ Այս յանդգնութեանց հանդէպ, տէրութեան իրաւունքը պաշտպանել և այս առթիւ անհրաժեշտը ի գործ դնել՝ մեր նախարարութեան ջանքերուն կը կարօտի թէեւ, սակայն Ընդհ. ժողովին ալ ամէն պարագայի մէջ նախարարութեան օգնելը ու անոր աջակցիլը՝ բաղձալի է։

«Բոլոր տէրութեանց հետ բարեկամ յարաբերութեան մէջ է մեր տէրութիւնը. հետեւաբար հաստատապէս կը յուսանք թէ բարկամ մեծ տէրութեանց օգնութեամբը, քաղաքական այս միջադէպն ալ նպաստաւոր կերպով կը լուծուի։ Մինչեւ սուաղ և ամէնէն կարեւորն է տէրութեան ելմտացոյցը կազմակերպելով, հաստատից և ծախուց միջեւ հաւասարակշռութիւն գոյացնել, երկրին բարեզարգացումին ու ժողովուրդին բարեկեցութիւնն ապահովել, դպրոցները կազմակերպել և բազմացնել, դաստիարակութիւնն ու գիտութիւնը, արհեստն ու երկրագործութիւնը տարածել, մեր ցամաքային ու ծովային ոյժը կատարելագործել։ Կառավարական շրջանակներէն երեսփ. ժողովոյ ներկայացուելիք օրինագիծերը քննելով, պատրաստել օրէնքներ ու կանոններ, որոնք վաւերացուին Ներկայացուցչի կողմէ։ Այսօր Երեսփ. ժողովը բացի՝ մեր տէրութեան և երկրին երջանկութիւնը պատրաստելու համար։ Ուրախ եմ որ ազգին ներկայացուցիչները կը տեսնեմ հոս։ Երկիրը Սահմանադրական վարչութեամբ վարելու նպատակս վերջնական ու անփոփոխելի է (ծափեր եւ կեցցեներ)։ Առաջ Աստուած, մեր Երեսփ. ժողովը երկրին ու ազգին օգտակար գործեր կը տեսնէ և մեր հայրենիքը ամէն տեսակ բարիքներու կ'արժանանայ։ Աստուած զմեզ ամենքս արժանի ընէ իր երջանիկ շնորհայ։ Ամէն։»

Կայս. այս Գահաճառը բուռն ծափերով ողջունուեցաւ, ուրկէ ետք Բէիս իւլ Իւլէմա Նաքիպ իւլ Էշրէֆ էֆ. խիստ սրտայոյզ աղօթքով մը բարեմաղթութիւններ ըրաւ Կայսեր արեւշատութեան, Օսմ. Դահուն պայծառութեան և Օսմ. Սահմանադրութեան յարատեւութեան ու երկրին բարգաւաճման համար։ Բոլոր ներկաները բաղկատարած ամէններով ձայնակցեցան այս բարեմաղթութեան։ Նոյնպէս Կայսրն ալ բաղկատարած կը մասնակցէր աղօթքին ամէններով։

Երբ կարդացուեցաւ Կայս. ճառին այն մասը, ուր ըսուած էր թէ «Մեր երկրին մէջ սահմանադրական վարչութեան մասին որոշումն բացարձակ է ու անյետդարձ», թէ՛ երեսփոխանները և թէ բոլոր հրաւիրեալները մեծ խանդաւառութեամբ ողջունեցին «Կեցցէ՛» գոչելով։ Ընթերցման մէջտեղն կայսրը երկու ձեռքը սուրին վրայ դրած կեցած էր։ Կայս. ճառին ընթերցումը մէկ քառորդ ժամ տեւեց։ Աւարտելուն, Սուլթանը բարեւեց ծերակուտականները ու երեսփոխանները. նոյն պահուն պալատական նուագածուները, որոնք վարը կեցած էին, ողջոյնի եղանակը նուագեցին։ Այդ մէջտեղն պատերազմական պաշտօնարանն ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, ամէն կողմէ թնդանօթներու սկսան գոռալ։ Ծերակուտականներէն Բէիս-իւլ-Իւլէմա Բիզա էֆ. աղօթք մը արտասանելով բարեմաղթութիւններ ըրաւ և բոլոր ներկաները «ամէն»ներով պատասխանեցին։ Սուլթանը յայտարարեց.

«Մեր ժողովին բացմանը համար մեծապէս գոհ եմ։ Աստուծմէ կը խնդրեմ որ տեւական ըլլայ և յաջողութեամբ պսակուի։ Բարձրեալն Աստուած յաջողութիւն շնորհէ։»

Սուլթանը, այս խօսքերը արտասանելէ ետքը, նորէն բարեւեց ներկաները և դնաց իրեն յատուկ մասնաւոր սրահը։ Երեսփոխաններէն ամէնէն տարիքոտը՝ Տրապիզոնի երեսփոխան Ալի Նաքի էֆ. առաջնորդեցաւ Սուլթանը մինչեւ Միւլիմիէի երեսփոխան Իսմայիլ պէյ ու Սինոպի երեսփոխան Բիզա Նուրի պէյ ալ ատենադպիր։ Նախ ձեռնարկուցաւ ընտրական տեղեկագիրներու քննութեանը, սակայն Դասթէմունիի երեսփոխան Եուսուֆ Քէմալ պէյ և ուրիշ երկու երեսփոխաններ ալ գիտել տուին թէ օրինաւոր չէ, որով, ժողովին ներքին կանոնագրին տրամադրութեանց համաձայն, ձեռնարկուեցաւ հինգ ճիւղերու անդամներուն ընտրութեանը։ Ահմէտ Բիզա պէյ քննիչ կարգուեցաւ։ Քուէարկութիւնը կատարուելով, երեսփոխանները հինգ ճիւղի բաժնուեցան։ Յետոյ ատենապետին հրաւէրով դուրս ելան երեսփոխան չեզողները։ Մանասղբի երեսփոխան Թարեան Նալէ էֆ. յայտարարեց թէ ուրբաթին պէս կիրակին ալ դադարի օր ըլլայ։ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ յայտարարեց թէ բնտրական տեղեկագիրները չվաւերացած կարելի չէ որ և է վիճաբանութեան ձեռնարկել։ Որոշուեցաւ որ վաղուան նիստը սկսի ժամ 7½ին։ Օրակարգը պիտի ըլլայ ընտրական տեղեկագիրները և կայս. ճառին իրրեւ պատասխան տրուելիք ուղերձը պատրաստելու պաշտօն ունեցող յանձնաժողովին ընտրութիւնը։ Ժամ 11ն էր երբ ատենը փակուեցաւ և երեսփոխանները իրենց տեղերը վերադարձան։

—Սուլթանը ժամ 9½ին միւնտոյն հանդիսական թափօրով և միւնտոյն ճամբաներով Եըլտըզի պալատը վերադարձաւ։

—Սուլթանը երբ Խորհրդարանը կը դանուէր, շնորհաւորական առաջին հեռագիրը ստացաւ Անգլիոյ թագաւորէն։ Աւարտիկ այդ հեռագիրը.

«Կը փափաքիմ Օսմ. Կայսրութեան Խորհրդարանին բացմանը առթիւ անկեղծ շնորհաւորութիւններս յայտնել Ձեր Կայս. Վեհափառութեան։ Ամենամեծ անկեղծութեամբ կը մաղթեմ որ Օսմ. Խորհրդարանին ցոյց տալիք գործունէութիւնը երջանկացնէ Ձեր կայս. հպատակները, երկրին բարգաւաճում ու զարգացում տայ և երկրին և օտար երկրաց միջեւ եղած խաղաղասէր ու մտերմական յարաբերութիւնները տեւական դնէ։»

—Երեսփ. ժողովին մէջ կայս. ճառին ընթերցումէն ետքը, երեսփոխանները երդում ըրին Մեծ-Եպարքոսին կողմէ առաջարկուած սա բանաձեւին համաձայն.

«Աստուծոյ անունով կ'երդնում թէ հաստատմամբ պիտի չեղիմ Սահմանադրութեան տրամադրութիւնները յարգելու համար երդում ըրած Վեհ. Սուլթանին հանդէպ, որքան ատեն որ յարգէ Սահմանադրութիւնը. նաեւ թէ Սահմանադրութեան համաձայն ինձ յանձնուած պարտականութիւնը հաստատմամբ պիտի կատարեմ և հակառակ գործելէ պիտի զգուշանամ.»

—Սուլթանը յայտարարիր է առաջին քարտուղար Ճէվատ պէյի թէ երկուսն իր երթուղարձին չատ գոհ մնացեր է, մանաւանդ զինուորներու և ժողովրդեան յարգալիր ընթացքին ու բարեկամութեանը համար։ Սուլթանը իր զգացած այդ գոհունակութեան հետեւանքովն էր որ վերադարձն ալ միւնտոյն ճամբով կատարեց։

—Այսօրուան մզկիթին մինարէներէն մէկին վրայ կայս. Թիկնապահ մը կեցած էր, որ կայս. ճառին ընթերցումէն անմիջապէս ետքը ձեռքը գտնուած դրօշը երերցուց, նշան տալով մարտանաւերուն թնդանօթ արձակելու համար։

— Սուլթանը երբ Խորհրդարան ժամանեց, ինը ոչխարներ զոհուեցան։

— Սուլթանը, երէկ, յայտարարեց թէ երեսփ. ժողովին չէնքը շատ նեղ է և աղդին փասքին հետ անհամապատասխան, որով յուսալի է թէ մինչեւ յառաջիկայ տարի հոյակապ չէնք մը կառուցուի։

— Օսմ. Միութեան և Առաջդիմութեան Քոմիտէին Սելանիկի կեդրոնը, Խորհրդարանին բացման առթիւ, շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Սուլթանին։ Առաջին քարտուղար Ճէվատ պէյ ալ հեռագրով մը պատասխանեց, կայս. գոհունակութիւնը հաղորդելով։

— Անգլիոյ դեսպանը, Խորհրդարանը երթալու և անկէ վերադառնալու միջոցին, ժողովրդեան կողմէ մասնաւորաբար մեծ համակրութեամբ ողջունուեցաւ։

—Անգլիոյ դեսպանատան պաշտպանը ժողովին նախարարութենէն արտօնութիւն խնդրեց թնդանօթ արձակելու Խորհրդարանին բացման առթիւ, սակայն պատասխանուեցաւ որ դաշնադրութեանց ու կանոնի հակառակ է։ Մովային նախարարութիւնը այսուհանդերձ շնորհակալութիւն յայտնեց համակրական այդ արտայայտութեան համար։

—Կայս. իշխաններէն երեքը, երէկ, Ֆէս դրած էին և երեքն ալ գալաք։

—Սուլթանը, Խորհրդարան դանուած միջոցին, արարողապետ Կալիպ փաշայի միջոցաւ սա յայտարարութիւնը ընել տուաւ օտար դեսպաններուն. — «Անհանդիստ էի. դուրս ելլելու վիճակի մէջ չէի. աղդս այս վիճակին մէջ տեսայ և առողջացայ։» Միանդամայն ըսել տուաւ թէ յուսալից է որ օտար տէրութիւնները ցոյց պիտի տան իրենց բարեկամական զդացումները և թէ վստահ է անոնց աջակցութիւնը վրայ։

—Սուլթանը Խորհրդարան դանուած միջոցին կայս. զրօշը պարզուեցաւ չէնքին վրայ։

—Նահանգներէն, երէկ, բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ հասան՝ Խորհրդարանին բացման առթիւ։

—Պրուսայէն, Իզմիրէն, Իսկիշէհիրէն, Իսմիրնէէն, Սելանիկէն և Անատոլիի մասաւոր վայրերէն բազմաթիւ անձեր կ. Պոլիս եկած էին՝ բացման հանդէսին ներկայ ըլլալու համար։

—Ներկայի անդամներէն Սաքրզ Յովհաննէս փաշա հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն։

—Սուլթանը հազար ոսկի շնորհեց՝ կ. Պոլսոյ աղքատներուն բաշխուելու համար. նաեւ չիրուն ոսկի Խորհրդարանին բարապաններուն և ասորիներուն։

—Երէկ գիշեր մայրաքաղաքիս ամէն կողմերը չքեղ լուսավառութիւններ և հրախաղութիւններ կատարուեցան։ Բոլոր չէնքերը, մարտանաւերը և նաւերը փայլուն կերպով լուսաւորուած էին և ամէն կողմ խրախճանութիւններ կը կատարուէին։

—Պուլկարիոյ Սոպրանիէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի դրկէ՝ Օսմ. Խորհրդարանը շնորհաւորելու համար։

—Անգլիոյ դեսպանատան պահականաւին նաւաղները, երէկ, Խորհրդարանին առջեւ կեցած էին և երթուդարձի ատեն համակրութեամբ ողջունուեցան։

—Խորհրդարանին բացման թուականը կրող ոսկի ու արծաթ նոր դրամներ պատրաստուեցան։

—Աղատութեան հերոս Էնվէր պէյ ալ, երէկ, ժողովրդեան մէջ դտնուելով մեծ համակրութեամբ ողջունուեցաւ։

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերազուն իշխան Մէհմէտ Սէլիմ էֆ. իր հօրը՝ Վեհ. Սուլթանին փափաքին համաձայն, յառաջիկայ զարնան Եւրոպա պիտի ուղեւորի։ Ռուսիոյ, Աւստրիոյ, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Անգլիոյ ու Ֆրանսայի մայրաքաղաքները պիտի այցելէ և ուղեւորութիւնը երեք ամիս պիտի տեւէ։ Կ'ասուի թէ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փաշա պիտի ընկերանայ իշխանին։

—Կայսերազուն իշխան Սպտիւլմէճիտ էֆ. յառաջիկայ տարի Բէլպրիճի համալսարանը պիտի դրկէ իր որդին՝ Ֆարուզ էֆ. որ տասը տարիի չափ պիտի մնայ. կը փափաքի եւրոպական ճարտարագէտ ըլլայ։ Մինչեւ հիմա միայ ուսուցիչը եղած է իր հայրը։

—Գերմանի երեսփոխան Իսմայիլ Բէյմայ պէյ, ծանօթ աղատականը, այսօր Կ. Պոլիս կը ժամանէ։

—Պաշտօնապէս կը ծանուցուի կրթական նախարար Հագգը պէյի անուանումը՝ իրրեւ օսմ. դեսպան Հռոմի։ Հագգը պէյի փոխանորդարար յաջորդած է Տէֆթէրխանէի Վերատեսուչ Ատրիբրանան պէյ. ասոր ալ Հռոմի օսմ. նախորդ դեսպան Զիեա փաշա։

—Երկկ կամուրջին վրայ ժողովրդեան կողմէ արձակուած զէնքերէն Շիրքեթի 50 թիւ չոգենաւին միջին սրահի ապակին խորտակուեցաւ, բայց բարեբախտաբար չոգենաւը պարապ էր։ Զէնքը արձակողը՝ տղայ մը ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուեցաւ։

—Սուլթանը գոհ մնացած է Մեծ-Եպարքոս Քեամիլ փաշայի արտաքին խնդիրներու մէջ ձեռք բերած յաջողութեանց համար, այդ առթիւ իր գոհունակութիւնը և բարեւները հաղորդել տալով։ Քեամիլ փաշա Սուլթանին հաղորդեր է թէ Աւստրիոյ խնդիրը համաձայնութեան ճամբուն մէջ մտած է և այդ առթիւ արժանացեր է կայս. մեծարանքներու։

—Հաստատուեցաւ թէ գահաժառանգ իշխան Ռէշատ էֆ.ի պատասխանը զիւղը առեն վեր ելլողն է պատասխան հրաչանակիրներէն Իւրկիպլի Մուսթաֆա էֆ. որ յայտարարեր է թէ նամիկներու տեսնելու համար էր մնացեր։

—Թանին զրոյց մը կը յիշէ թէ առջի օրը ամերիկացի անհչանական մը ձերբակալուեր ու ոստիկանութեան դուռը տարուեր է. վրայէն պոմպա մը և զանազան գրութիւններ դտնուեր են։ Քննութիւն կը կատարուի։

—Այս առտու ժամ 12ին Սկիւտարի չուկան հրդեհ ծագելով երեք խանութներ այրեցան։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏՈՒՄԱՅԷՆ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ՕՍՄ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԿՐ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻ

«Արեւելք» խմբագրութեան ուղղուած

ՀԵՌԱԳԻՐ

ԲԵԹԵՐՍԲՈՒՐԳ, 18)4 դեկտ.

«Հայ ժողովրդեան իրրեւ ներկայացուցիչ, մասնաւոր համակրութեամբ կը շնորհաւորեմ Օսմ. երկրին ընտրեալները՝ Խորհրդարանին բացման այս հանդիսաւոր օրուան մէջ։ Այն Ազգը որուն կը պատկանիմ, միշտ անկեղծօրէն մաղթող եղած է Օսմ. Պետութեան վերանորոգման և այս ուղղութեամբ միշտ աշխատած է։ Կեցցէ՛ Օսմ. Կայսրութիւն, իրեն նշանաբան ունենալով ազատութիւն, եղբայրութիւն և հաւասարութիւն՝ իր բոլոր ժողովուրդներուն համար։»

Ռուսական Խորհրդարանի երեսփոխան
ԱՆԴՐԻՊԼԻՆՍԿԱՆ

ՀԱՅ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Հայ Սահմանադրական Ռամկավար Կուսակցութեան Գահիրէի ու Ալեքսանդրիոյ ճիւղերը սա հեռագիրը ուղղած են Խմբագրութեան.

«Ամբողջ Օսմանցիներուն, առանց բացառութեան, իրենց նուիրական հայրենիքին մէջ գերակշիռ դեր մը կատարելու կոչուած Ազգային ժողովին բացմանը առթիւ, ընդհանուր ուրախութեան կը մասնակցինք և կը մաղթենք որ ընդհանուր ազատութիւնը, ժողովրդեան իրաւունքները ապահովելով, յաւիտեան անասան մնայ։»

ԶԷՅԹՈՒՆ ՆՊԱՍՏ ՁՇԱՍՆԻՐ

Զէյթունի ազատասէր Հայերուն կռիւի պատգամաւոր մը Մէրկէրեան էֆ., այսօր Խտիվական շոգենաւով Մերսինէ մայրաքաղաքս կուգայ, ներկայանալու համար Ս. Պատրիարք Հօր՝ յայտնելու և բացատրելու Ն. Ամենապատուութեան թէ՝ Զէյթունցի քաջորդիները անօթի են. մերկ ու ցրիւ ցրիւած դրամներէն և ոչ մէկ դրամ ստացած են մինչ։ Այս առթիւ նամակ մըն ալ պիտի յանձնէ Ատանայի Առաջնորդ Սրբազանին կողմէ։ Տարօրինակ յայտնութիւն մըն է արդարեւ այս պարագան՝ որու մասին անշուշտ Պատրիարքարանը լուսաբանութիւններ պիտի տայ։

ԹԻՖԼԻԶ. Ներսէսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը 1000 ռուպլի յատկացուցեր է Դպրոցի Շուլիային բարեկարգութեանը համար։

«ԳՈՐՆ»ի կը տեղեկացնեն թէ՝ յայտնի գրող Լէօ, վիրաբուժական ծանր գործողութենէ մը յետոյ, այժմ բոլորովին առողջացած է և երկու չաբաթէն Լօզանէն պիտի վերադառնայ Թիֆլիզ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ սովեալներուն ի նպաստ Ամերիկայոյ գաղութին մէջ ալ որոշուեր է հանդանակութիւն մը ընել. այս նուիրատաքութիւնը անկասուած չընելու համար փափաք յայտնուեր է որ տեղւոյն ազգ. եկեղեցին, ժող. եկեղեցին և Աւետ. եկեղեցին հոգաբարձութիւններն ալ համերաշխութեան մը գալով միասնութեամբ կատարեն այդ ամենակենսական գործը։

ԾԱՄԱՍԱՓԵՆԸ ԶԱԼԱՍԹԻՈՑ ՄԷՋ.— Կիրակի օր Զալաթիոյ եռաձայնի խումբը, առաջնորդութեամբ Զիլինկիրեան էֆ.ի, Մ. Պատարագը եռաձայն պիտի երգէ։

ՍԱՄԱԹԻՈՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ.— Սամաթիայէն նամակագիր մը չատ տխուր գոյնով կը նկարագրէ թաղին ազգ. վարժարաններուն վիճակը և զարմանք կը յայտնէ որ նորընծիր Թագ. Խորհուրդը և Հոգաբարձութիւնը ոչ է ջանք չմն ըներ վարժարանին բարելաւմանը համար։

ՊՈՍԹԸՆԻ Մ. Պողոս մտաւոր հոգաբարձութեան հրաւէրին վրայ Տ. Վահրամ քհնյ. Մարլեան նոյ. 15ին Հայոց Հայրիկի մատուռն տարեդարձին ի յիշատակ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարից, պատարագից և ուսուր պաշտօնի քարոզ խօսեցաւ։

ԾԱՆՕԹ դեղավաճառ Վէնսան էֆ. Գասապեան 3000 օխա անուշ նուիրած է հայ և հայ-հռոմէական կարօտ ազգայիներու։

Սեթեան ընտանիքը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք բարեհաճեցան ներկայ զտնուիլ ողբացեալ Գաբրիել էֆ. Սեթեանի յուղարկաւորութեանը և այս առթիւ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին։

ՅՍՏԱԿՈՒԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ՕՍՄ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԵՐԼԻՆ, 17 դեկտ.— Բոլոր մեծ լրագիրները շատ համակիր յօդու ծներ կը նուիրեն Թուրքիոյ, Օսմ. նոր Խորհրդարանին բացման առթիւ։ Նորssոլչէ Ալկեմայնէ Զայթուն կ'ըսէ. «Անկեղծ համակրութեան զգացումներու մասնակից, որով Գերմանիոյ մէջ ողջունուեցաւ Օսմ. Կայսրութեան բէժիմին խաղաղ փոփոխութիւնը, այսօր Պոլսոյ մէջ գումարուող նոր Երեսփ. ժողովին կը մաղթենք շատ մը յաջողութիւն, օսմ. ազգին յարաճուն բարօրութեան և բարգաւաճման համար։ Պէրլիներ Թագպլատ իր երկար յօդուածին մէջ հետեւեալը կը գրէ. «Օսմանցի ժողովուրդը այսօր ցնծութեան մէջ է։ Ամբողջ քաղաքական աշխարհի նայուածքները համակրանքով ուղղուած են օսմանցի ժողովրդեան վրայ, որ գործնական աշխատութեան մը պատրաստուելով, ձեռքին մէջ կ'առնէ Թուրքիոյ ապագան ու ճակատագիրը։ Օսմ. Խորհրդարանը մեծ դժուարութեանց պիտի բաղխի կարեւոր խնդիրներ լուծելու համար։ Բայց այն յաջողութիւնը, որով նոր բէժիմը, հակառակ արտաքին դրժուարութեանց, կրցաւ յաղթական ելլել ու ինքզինքը արժեցնել, վստահօրէն կ'ապացուցանէ թէ վարիչ անձնաւորութիւնները բաւական կորովով, շրջահայեցութեամբ և վարուելակերպով կը շարժին, Խորհրդարանը առաջնորդելու համար այն խութերուն մէջէն, որոնք կը սպառնան անոր։ Այն պահուն, ուր օսմանցի ժողովրդեան ներկայացուցչութիւնը կը գումարուի ընդարձակ կայսրութեան ամէն կողմերէն եկած, Ադրիականէն մինչեւ Պարսից ծոց, Թուրքիա արտաքին ծանրակշիռ տագնապ մը անցընելու վրայ է։ Պատերազմի կամ խաղաղութեան հարցը, որ ամէն շրթունքներու վրայ կը ծփայ, տակաւին չէ լուծուած։ Թուրքիոյ նախկին տիրութիւնը մշտակայ վտանգ մըն էր եւրոպական խաղաղութեան համար, մինչ հիմա, ընդհակառակը, իր ղեկքին ամրակուռմովը խաղաղութեան երաշխաւորութիւնները աւելցած են։ Այս պատճառաւ արտադին կերպով պէտք է մաղթել որ նոր Խորհրդարանը գտնէ այն ուղին, որ դէպի ամրապնդում առաջնորդէ և յաջողութեամբ հետեւի անոր։

ՎԻԵՆՆԱ.—Նոյն Ֆրայէ Բրեսէ Օսմ. Խորհրդարանին բացման վրայ խօսելով, ապակ կը վերջացնէ իր յօդուածը. — «Մենք, Աւստրիոյ մէջ, Օսմ. Խորհրդարանի խանդավառ երիտասարդութեան հանդէպ կը տրնջինք։ Սրտանց ուրախութիւն կը յայտնենք այդ նոր Երեսփ. ժողովին գումարման առթիւ, որովհետեւ ամենամեծ շահ ունինք Թուրքիոյ բարգաւաճման և կենդանութեան աղբիւրներու յաւերման մէջ։ Ընդունիս իր խորհրդարանական նոր ըմբռնումին։ Դաղաքական և տնտեսական չատերու նոր կապերն Թուրքիոյ հետ։ Այդ կապերը առժամեայ կերպով միայն Թուլցած են Պոսնա-Հէրսէքի միացման առթիւ։ Անոնք պիտի ամրապնդուին, երբ հիմակուան սմպերը ցրուին։ Թէեւ քանի մը նոր բարեկամներ կը սեղմուին Թուրքիոյ շուրջը։ կարելի հաստատ չսպասուիր Թուրքիոյ համար երիտասարդ Թուրքիոյ խանդավառութենէն, սակայն չպիտի կրնան ի վերջոյ Թուրքիան բաժնել Աւստրիա-Հունգարիայէն, որոնց միջեւ գոյութիւն ունին պատմական յիշատակներ և տնտեսական յարաբերութիւններ։ Մենք, Աւստրիացիներս, բարեկամական ողջոյններ կ'ուղղենք օսմ. նոր Խորհրդարանին։

ԲՈՒԴԱՊԵՍՏԻՈՒԼ.— Տուժամի կարեւոր երեսփոխանները խումբ մը Ռուսիոյ ներքին քաղաքները պիտի չրջի՝ արծաթելու համար չարժումը ընդդէմ Հէրսէք-Պոսնայի միացման և ցոյց տալու համար թէ քաղաքական ի՞նչ դեր կ'ինայ ռուս կառավարութեան Պալքանեան խնդ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՅԻՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ԹԻՐԱԺ, ՔԱՇՈՒԱԾ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԸ

4 օսմ. ոսկի տանող թիւեր

541	50	37271	80	67851	60	100051	60	141251	60	173111	20	210891	900
1891	900	38201	10	68881	90	100941	50	143071	80	173561	70	211361	70
2801	10	38751	60	68941	50	101111	20	143511	20	174221	30	211721	30
2931	40	39011	20	69301	10	101631	40	143791	800	174511	20	213091	10
4241	50	39741	50	69461	70	102021	30	143881	90	174891	900	213081	90
5381	90	41481	90	71261	70	103411	20	144221	30	175361	70	213171	80
5631	40	42011	20	71781	90	106451	60	145641	50	177391	400	214211	20
6831	40	42211	20	72531	40	106801	10	146731	40	177881	90	214601	10
6921	30	42611	20	72681	90	110531	40	146771	80	178481	90	214991	5000
7181	90	43251	60	72881	90	111521	30	148231	40	179001	10	215111	20
7281	90	43501	10	73491	500	112151	60	148951	60	180121	30	216181	90
8401	10	44121	30	74121	30	112671	80	148971	80	180551	60	219911	20
8901	10	44271	80	75251	60	113141	50	150291	300	180821	30	220981	90
8961	70	45461	70	76391	400	113291	300	150841	50	181691	700	222181	90
12831	40	45631	40	76451	60	113891	900	150871	80	182071	80	222711	20
14621	30	46241	50	76991	7000	114011	20	151551	60	185881	90	223141	50
14711	20	46451	60	77191	200	114061	70	152851	60	185951	60	223261	70
15231	40	46891	900	77551	60	116811	20	153311	20	186031	40	223691	700
16811	20	47011	20	77581	90	118171	80	154371	80	186101	10	223821	30
17651	60	47351	60	77841	50	118301	10	154501	10	187031	40	224311	20
17791	800	47721	30	78551	60	118381	90	158541	50	187261	70	224541	50
18301	10	48071	80	79091	100	118611	20	158861	70	188451	60	225421	30
19271	80	48461	70	79511	20	118841	50	159321	30	188801	10	225441	50
19401	10	48711	20	80631	40	120761	70	159671	80	191831	40	225611	20
19651	60	49521	30	82001	10	121061	70	160161	70	192581	90	227011	20
20691	700	49931	40	83721	30	121931	40	160391	400	194451	60	227771	80
21331	40	50781	90	84121	30	124531	40	161321	30	195441	50	229401	10
21671	80	52181	90	84331	40	126011	20	162261	70	195541	50	231611	20
22191	200	53401	10	85651	60	126211	20	162321	30	197051	60	231841	50
22571	80	54481	90	86701	10	126771	80	162511	20	197101	10	232031	40
22791	800	54531	40	87371	80	128101	10	163381	90	197631	40	232481	90
24161	70	54561	70	87381	90	129221	30	163451	60	198161	70	233021	30
24211	20	54871	80	87611	20	129791	800	163481	90	199251	60	233351	60
25261	70	58001	10	87931	40	130111	20	163851	60	199511	20	233431	40
25971	80	59001	10	88681	90	131271	80	164131	40	199551	60	233591	600
26341	50	60281	90	88761	70	132781	90	164241	50	199801	10	233751	60
27321	30	60541	50	88811	20	132021	30	165711	20	200381	90	234781	90
27851	60	60621	30	88931	40	133151	60	166371	80	201571	80	236591	600
29401	10	61061	70	88991	9000	133271	80	166481	90	202591	600	236791	800
29651	60	61181	90	89031	40	134721	30	166551	60	202711	20	238771	80
29831	40	62001	10	89471	80	134841	50	167041	50	204301	10	238791	800
30221	30	62401	10	89791	800	136891	900	168361	70	205921	30	238901	10
30581	90	63501	10	92111	20	137211	20	170241	50	206521	30	239501	10
32031	40	63911	20	92421	30	137351	60	170261	70	206701	10	241061	70
32271	80	65831	40	93721	30	137501	10	170721	30	206951	60	242511	20
32391	400	66001	10	95911	20	137951	60	171191	200	206961	70	243231	40
33751	60	66011	20	97831	40	139631	40	171281	90	209201	10	243751	60
33941	50	66581	90	98271	80	140601	10	172171	80	209211	20	244111	20
34291	300	66791	800	99701	10	140721	30	172731	40	209341	50	246831	40
36871	80	67651	60	99811	20	141211	20	173101	10	210241	50	249791	800

ԼԱ ՄԻՒԹԻՒԷԼ ՏԸ ՖՐԱՆՍ Է ՏԸ ՔՈԼՕՆԻ

La Mutuelle de France et des Colonies

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Պանք տը Ֆրանսի մէջ աւանդ ձգուած **60** միլիոն ֆրանք

ԿԸ ԳՈՐԾԷ	ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՈՆԹՐՕԼԻՆ տակ, 1905 մարտ 17ի օրէնքին համաձայն։
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ	ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ՄԸ ողջ մնացողներուն, և ԴՐԱՄՕԺԻՏ ու ՌԱՆԹ ՎԻԱԺԷՆ կ'ապահովէ, 15 տարիէ վերի ողջ մնացողներուն, մահուան պարագային երաշխաւորութիւններով։
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ	Վճարումներ ԱՄՍԱԿԱՆ ՎԵՑ ՖՐԱՆՔԻԷՆ սկսեալ։
ԿԸ ՁԵՏԵՂԷ	ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ՄԷՋ իր յանձիններուն յանձնած դրամները, պետական երաշխաւորութիւն ունեցող թղթադրերու վերածելով զանոնք։
ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԻՒՆ - ՆԵՐ ՈՒՆԵՑԱՄ Է	700 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ, մինչեւ 1908 նոյեմբեր 30 իր երկու ճիւղերուն մէջ. ԿԵԱՆՔԻ ՈՒ ՄԱՀՈՒԱՆ

Տեղեկութիւն եւ կանոնագիր ձրիաբար կը տրուին

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Թիմարէք Խան, Ղալաթիա, Բէրէճիկ Բազար

Ընդհ. Տնօրէն Օ. ԺԻՌՕ

Փորձառու և գործունեայ գործակալներ կը փնտռուին, որոնք պէտք է ունենան լաւ յանձնարարականներ ալ։

ՄՈԽՐԱՁՈՒՐԻ ՊԷՏՔ ՉԿԱՑ

ՈՐ ԿԸ ՓՏԵՑՆԷ ՃԵՐՄԱԿԵՂԷՆԸ ԱՅԼ

ՎԱՐԷՔԻՆԱՅԻ

ՈՐ ՆՈՐ ԿԸ ՊԱՀԷ ՁԱՅՆ

Գիւս իտալացի նշանաւոր քիմիագէտ Հէրմիլ Ռամարինիի

75% խնայողութիւն!!! Մեծ դիւրութիւն, կատարեալ մաքրութիւն եւ ներկութիւն,

ԱՆԹԵՐԻ ՀԱԿԱՆԵԼՈՒՄ

ԵԹԷ ՓՈՐՁԷՔ՝ ԴՈՒՐ ԱԼ ՊԻՏԻ ՀԱՄՈԶՈՒՄԻ

Քանի մը մրցանակներ ստացած է զանազան ցուցահանդէսներէ, վկայագիրներ զանազան կառաւարներէ, տեղեկագիր պալատական քիմիագէտ Պ. Մի՛հոսէ և կայս. բժշկական վարժարանի բրոֆէսէօր Տօքթ. Ճէլաւանց։

ԲՈԼՈՐ ՆԳՈՒԵՐԱՎԱՃԱՌՈՒՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՌՈՅՈՒՐԱԳԻՏԻՎԻ ԲՈՎ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ

Միակ ներկայացուցիչ Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ համար

ԲԱԲԱԵՈՒՆՆՈՒ, ՔՈԼԱՍԻ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Պաղատ Խան, թիւ 7, Կ. Պոլիս

ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒՒՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ 50—32

ՌՕՍԻԱ

COMPAGNIE ROSSIA D'ASSURANCES

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՍԻՒՈՑ ԿԱՑՍԵՐ 1881ի ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ

Ընդհանուր գրասենեակ՝ Սանկտ Պետերբուրգ

Ընդհանուր գործակալ Կ. Պոլսոյ՝ Գալաթիոյ Գալաթա Խան, թիւ 38

Ընդհանուր գործակալ Զմիւռնիոյ՝ Ս. Ամիրեան

Ընդհանուր գործակալ Սալոնիկի՝ Ս. Ամիրեան

Ընդհանուր գործակալ Պոլսոյ՝ Գ. Գ. Գ.